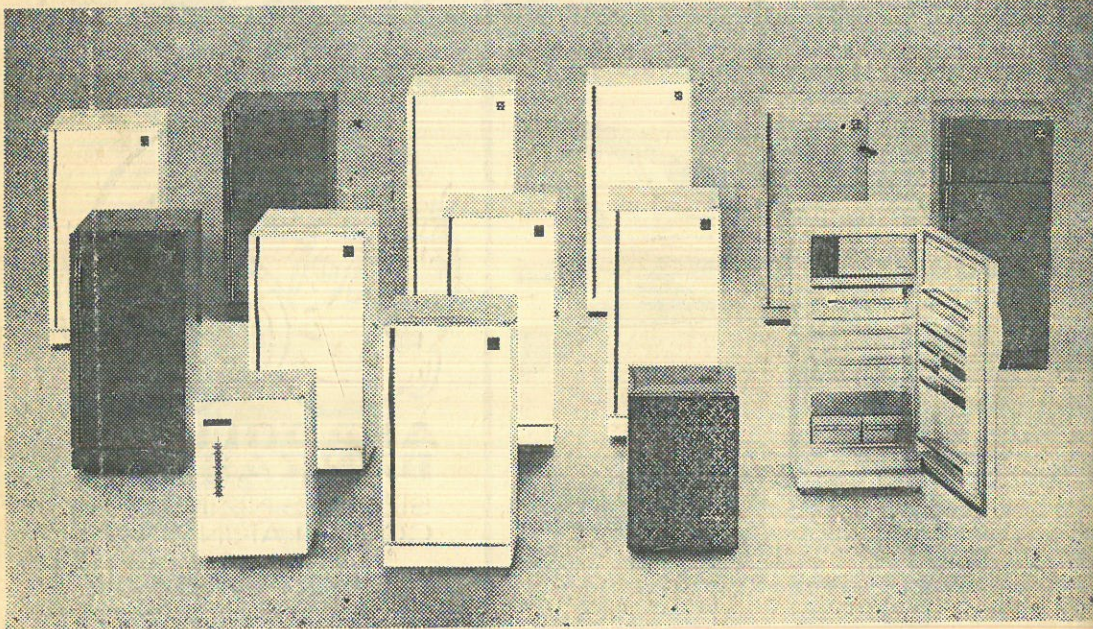

buzdolabında

ARÇELİK
KALİTEDE ÖNCÜ...FİYATTA ÖLÇÜ

(Yeni Ajans — 89)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AĞUSTOS 1973

İÇİNDEKİLER :

Milli Kültür ve Eğitim	Ord. Prof. Dr. Sadi IRMAK
Kıtaplar Arasında : "Pir Sultan Abdal"	Dr. Saim SAKAOĞLU
Kayna Kazanım Kayna Taşma	Dr. Edip KIZILDAĞLI
Kına Gecesi	Hamdi ULUSOY
Naldöken Tahtacıları : XIX. Çocuk Kırklama	Rıza YETİŞEN
Tire'de Doğum Gelenekleri	Gündüz ARTAN
Birkaç Anadolu Yemeği ve Bulgur Çekme Âdeti	Nevzat GÖZAYDIN
Kütahya Müzesi	Arslan TORUN
Arapgir Düğünü	Şemsi BELLİ
Hacı Yusuf /ve İki Destanı	M. Sabri KOZ
Bir Anı : Cer Hocası	Malik AKSEL

SAYI: 289

KURUŞ: 250

15. CİLT BAŞI SAYISI

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

217

Halk Sağlığı Hizmetinde Lokman Müstahzarları

Gastro Goutes Mide damlası
Gastroguanil İshal kesici
tablet
Metegastrin Mide tozu
Derivit Yara ve yanık mer
hemi.
Deriseptol Yara ve göbek
tozu
Dover Tablet Öksürük ve
bronşite
Metekodin Öksürük hapı
Metekodin Öksürük şurubu
Algo - Liniment Ağrı frik-
siyonu
Algo - Wax Ağrı merhemi
Algo - Wax Vazo Grip ve
ağrılarda
Algo - Wax Nazal Nezle
merhemi
Ma-ka-ta Basur merhemi

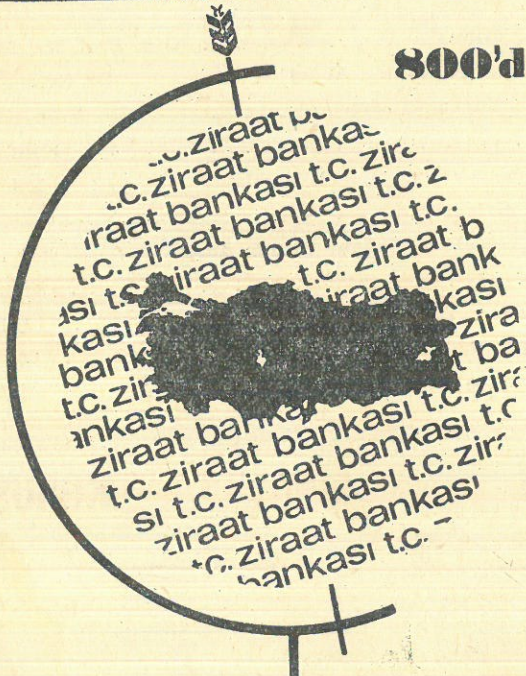
Ekza - 9 Ekzema merhemi
Algo - Tablet Ağrı hapı
Lokman - Tablet Ağrı hapı
Algotirin Analjezik tablet
Algo - Tablet 4 tabletlük
Moruvit - Vitamine Kuvvet
şurubu
Kina - Kola İştah şurubu
Anamur Burun ve göz dam-
lası
Meprol Tablet Sinir hapı
Sollargen Granüle Ekzema -
kaşınıtı
Sel de Gastrin Granüle Mi-
de tozu

Cuti - Cura Cilt losyonu
Pedi - Cura Ayak banyosu
Pilo - Cura Saç ilacı
Lokman Kaşe 100 lük ağrı
kesici
Panason (20 Gr. paket)
Sağlık çayı
Panason (50 Gr. alüminyum
kutulu)
Lokman Çayı Afiyet çayı
Dr. Krom Diş patı
Cilda El losyonu
Derma Traş losyonu
Balvit Enerji ve kuvvet
macunu
Passibepine Sinir şurubu
İhtiyol Pomad
Çinko Pomad
Borik Pomad
Vazelin Saf

Lokman İlaçları Sağlık Hizmetinde, Onlara İnan ve Güven

(Folklor : 90)

**800'den fazla şube ile
HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde**

T.C. ZIRAAT BANKASI

(Basın : 20304 / 60151 — 91)

2 - Ekim 1973

Devlet Nüfus

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 289

AĞUSTOS 1973

YIL : 25 — CİLT : 15

Millî Kültür ve Eğitim

Yazan : Ord. Prof. Dr. Sadi IRMAK

Kültür, toplum ruhunun bilinç altı ya-
rattıklarından kuşaklara aktarılan değer
hükümleridir. Bu hükümlerin başında öz-
gürlük gelir. Kültür, bir toplumun ülküsü-
nün temsil eder.

Milletlerin ve bölgelerin yarattıkları
kültür şekilleri farklı olmakla beraber
hepsinin temelinde hümanizma yatar.

Hümanizma; dinin, milliyetin ve ferdi-
yetle tarihin izlerini taşır. Kültür toplum-
ların ortak eseridir. Halk ruhunun yarat-
tıklarından bilinç altına yerleşmiş izlerin
toplamıdır.

Kültürün yayılma ve sirayet etme eği-
limi vardır. Her toplum kendisine özgü
bir kültür sentezi yaratır. Bunu yaratama-
mış toplumlar bağımsız bir yaşayışa hak
kazanamazlar.

Türkler daha Selçuklular devrinde yük-
sek bir kültür yaratarak Çin sınırlarına
kadar hemen bütün Asyaya hâkim olmuş-
lardır. Bu kültürde İslâmî unsurlar ara-
sında Orta Asya'dan getirilen ve Anadolu'
da yaşamış kültürlerin kalıntıları vardır.
Selçuklular bu üç kaynaktan kendilerine
özge bir sentez yaratmışlardır. Bu gün bü-
tün dünya mimarisinde biliniyor ki, Sel-
çuk kervansarayları, güzellikle kullanılış-
ın eşsiz derecede birleştirilmiş bir mimari
anlayışın eseridir. Osmanlıların ilk dev-

rinde bu sentez kabiliyeti sürdürülmüş, ve
daha ileriye götürülmüştür. Sonraları ken-
di içine kapanma durumuna düşmüş, aklın
ve estetiğin sesi kısılmış, taassup ve
skolastik, ortama hâkim olmuştur. Cum-
huriyet, kültürümüzde de bir uyanıklık ve
bir yön arayışı başlangıcıdır. Yıllardır
müziğimiz, edebiyatımız, mimarimiz bir a-
rayış ve deneyiş halindedir. Bu deneme-
nin başında, eskiyi inkâr hattâ kötüleme
hareketi görülmüştür. Fakat yeni olarak
ne getirilmek istendiği ortaya konama-
mıştır. Aramalar devam etmiş ve sonunda
çağdaş araç ve metodlarla millî ruhu bul-
ma ve ifade etme dönemine girilmiştir. Ro-
manda, tiyatrodan ve müzikte bu hareket
daha belirlidir. Şiir, mimari ve heykelde
bu derece belli değildir. Mimaride çirkin
beton ve cam yığınlarının pek çok sayıda
örnekleri yurdu kaplamaktadır. Oysa biraz
daha önceki dönemde bir gazi eğitim bina-
sı, bir dil — tarih — coğrafya binası hattâ
bir büyük hastane binası gibi ruhumuzun
yadırgamadığı eserler yaratılmıştır. Hey-
kel ve resim gibi dinî yasak dolayısıyla
uzun bir tecrübeye sahip olmadığımız a-
lanlarda geri kalışımız bir dereceye kadar
mazûr görülebilir. Fakat şiirle, mimaride
böyle bir mazeretimiz yoktur. Selçuk sa-
rayları, darüşşifalar, kervansaraylar gibi
emsalsiz ve dinî mimaride görüldüğü gibi
millî ruhun şaheser ifade örneklerine sahi-

biz. Şiirde de muhteşem sayılacak bir mirasa sahibiz. Bu iki sanat kolunda modern anlayışla Türk ruhunu ifadelendirecek büyük eserler vermeliydik. Heykelde hâlâ anlaşılmasız bir gecikme ve tereddüt içindeyiz. İstanbul'u bize bağışlayan ve Türkçeleştirilen Fatih'in hâlâ bir heykeli yoktur. Oysa heykeli dikilecek kişiler ve tarihî anılar bakımından en zengin milletlerdeniz. Müzikte son derece zengin ve renkli bir geleneğe sahibiz. Bu harikulâde sanat mazisini inkâra ve soysuzlaştırmaya hakkımız yoktur.

Biz bir kültür politikasına muhtacız. Öyle bir politika ki, bakanların hattâ hükümetlerin ve partilerin değişmesiyle zikzaklara düşmesin. Çünkü bu zikzaklar yalnız gelişmeyi durdurmakla kalmaz. Bizi koparıcı ve taklitçi yapar.

Bir Türk kültür politikasının ana çizgileri ne olabilir?

1 — Türk milleti "cihangirane bir devlet çıkardık bir aşiretten" mısraında ifadesini bulan karamsar teşhislere hak veren bir topluluk değildir. Daha 900 yıl önce Anadolu'da devletimizi kurmadan da kendi kültürünü yaratmış bir milletiz. Öyle olmasa kadim kültürler tarafından çoktan eritilir ve millî kişiliğimizi kaybederdik. Bu 900 yıl içinde sadece fütühatçı bir millet olarak kalmamış kendi kültürümüzü geliştirmeye devam etmişiz. Böyle olmasa sadece harp tekniği ve askerlik disiplini ile bu muazzam fütühatı yapamazdık, yap-sak bile sürekli olamazdı. Onun için bir millî kültürümüz vardır. Yarının kültür politikası bu kültür değerlerine dayanacak ve onların anlaşılması ve değerlendirilmesi ile işe başlanacaktır. Bu bakımdan edebiyatımızın ve mimarimizin ilmi esaslara göre taranmasına ve restorasyonuna, müziğimizin incelenmesine ihtiyaç vardır.

2 — Folklorumuz cidden bir hazinedir. Bu değerleri araştırmaya, korumaya ve geliştirmeye muhtacız. Motif olarak folklor değerlerimiz büyük kültür hamlelerine mayalacak güçtedir.

3 — Millî Müziğimiz gereken saygıyı görmeli, fakat çok sesli müzik hedef olmalıdır.

Dünyanın malı olmuş büyük beşerî müziğin verimleri milletimize tattırılmalıdır. Müzik kültürü ana okullarında başlamalı, bütün okul ve müesseselerde teşvik edilmelidir.

4 — Mimarimiz soysuzlaşmaktan kurtarılmalıdır. Her mimarinin bir motifi vardır. Roma mimarisi heybeti, Yunan mimarisi inceliği, gotik mimarî "göğe yükselen bekâreti" temsil eder. Türk mimarisi huzur ve sükûnu arar. İşte bu ana motif yeni millî mimarimize yön vermelidir.

5 — Heykel yapmak ve yaptırmaktan âdeta bir ürkme vardır. Put yapıp tapma ihtiyacından doğmayan hiçbir heykel dinimizce yasak değildir. Taassuba avans vermeğe asla lüzum yoktur.

6 — Türkiye bir tabiat hazinesi olduğu kadar bir eski eserler hazinesidir. Bu eserleri milletimize ve dünyaya açmalıyız. Hemen bütün eski kültürlerin kalıntıları anayurtlarından ziyade memleketimizde bulunmaktadır. Kültürün ve turizmin bu altın kaynağını hâlâ işletemiyoruz, dünyaya açamıyoruz.

7 — Millî arşivlerimiz yalnız millî değil, cihan tarihinin kaynağı iken elli milyon aşan vesikayı tasnif için ciddi bir gayret harcanması gerektir. Oysa bu vesikaların tasnifi bitmedikçe ne gerçek bir Türk tarihi ne de Avrupa tarihi yazılabilir. Bu nedenle arşivlerimizin bir an evvel tasnifini tamamlamak millî olduğu kadar tarihî bir kültür görevimizdir.

8 — Ciddî ve sanat değerinde tiyatro eserlerinin memlekete yayılması ve eşsiz bir eğitim hizmeti görmesini hızlandırmalıyız. Kültür ve eğitim değeri olan piyesleri teşvik etmek, "gişe eserleri" ile rekabet edecek sanat eserlerini yaşatmak durumunda yız.

9 — Kültür yaratıcılığında teşvikin büyük rolünü değerlendirmeliyiz. Okullarımız halkevlerimiz, folklor kurumlarımız bütün eğitim ve kuruluşlarımız sistemli ve canlı bir kültür hayatının yarışma yeri olmalıdır.

"Pir Sultan Abdal", (*)

Yazan : Dr. Saim SAKAOĞLU

Daha çok bağlı bulunduğu tarikat münasebetiyle tanınan ve sevilen Pir Sultan Abdal, üzerinde çok durulan şairlerimizden biridir. Hakkında yapılan neşriyat pek az şairimize nasip olmuştur. Şiirlerinin türküler olarak bestelenip okunması da, bu şöhretin yayılmasına vesile olmuştur.

Pir Sultan Abdal üzerine ilk çalışmayı yapan Saadettin Nüzhet yüzden fazla şiirini neşreder. Bu çalışmadan 24 yıl sonra 1943'te Pertev Naili Boratav ve Abdülbaki Gölpınarlı, uydurma bazı şiirleriyle birlikte Abdal'ın 69 yeni şiirini daha neşrederler. Burada Abdal hakkında elde edilen yeni bilgiler de geniş bir yer tutmaktadır.

Bu iki mühim neşrin yanında dergilerdeki bazı araştırmalarda da Abdal'ın yeni yeni şiirlerine yer verildiği görülür. Bunların dışındaki kitap ve dergi yazılarında evvelki kaynaklardan yapılan iktibaslar veya seçmeler yer alır. Bunlar, yenilik getirmeyen tekrarlardır.

Özelli 327 şiiri bir araya getiren son eserinde Pir Sultan Abdal'ı geniş olarak ele almış, pek çok yeni şiirini vermiştir. Verilen 327 şiirin 148 tanesi ilk defa burada neşredilmektedir.

"Önsöz"ünde (s. IX—XII) Pir Sultan Abdal üzerine yapılan çalışmalara kısaca temas edilmiştir. "Hayatı ve Sanatı" (s. XIII—LXXIV) bölümünde ise evvelâ devire ilgili tarihî bilgiler veriliyor ve sırasıyla şu başlıklar altında bazı eski bilgilerin tekrarlarıyla birlikte bazı yeni bilgiler de ilâve ediliyor: Efsaneleşen Hayat, Hızır Paşa ile Pir Sultan, Kızı Sanem'in Ağıtı, Pir Sultan'ın Bülbülü Öldürmesi, Menkıbeler Sürüyor, Pir Sultan'ın Musahibi Ali Baba, Adı Haydar, Pir Sultan'ın Köyü, Mezarı, Pir Sultan'ın Söylediği, Hızır Paşa Kimdir? Piri Hasan, Pir Sultan Toplumcu muydu? Soyusopu, Ailesi çocukları, Yalnız Pir Sultan Değil, Tutuklanma ve Zindan, Hükümetin Telâşi, Eğitim ve Öğrenimi, Ünü ve Etkisi, Sanatı ve Şairliği, Çeşitli Konularda Nefesler.

Özelli, istifade ettiği kaynakları teker teker göstermiştir. Bu arada kabul ettiği fikirlere aynen yer verirken yanlış veya

eksik bulduklarına da karşı çıkmıştır. Tabii bu sonuncuları, neden karşı olduğunu, oldukça inandırıcı belge ve görüşlerle ispat etmeye çalışmıştır.

Bu bölümde, inceleme ve tarihi bilgi arasında 30 şiire yer verilmiştir. Bunlardan 12 tanesi ilk defa burada yer almaktadır.

"Şiirler" "Pir Sultan Abdal"ın en geniş bölümüdür (s. 75—364). Burada sonuncusu 7 mâniden meydana bir "mâni katarı" olmak üzere 297 şiir yer almaktadır. Bunlardan 136 tanesi ilk defa burada neşredilmektedir.

Şiirler 6 ayrı başlık altında toplanmıştır. Bunlar sırasıyla şu adları taşımaktadır: "Ali'ye ve On İki İmam'a Bağlılık Şiirleri" (s. 77—130). Buraya 1—53 numaralı şiirler girmektedir. Bu bahsin giriş yazısında, Ali ile ilgili 38, On İki İmam'la ilgili 34 nefesin verildiği söyleniyorsa da bu kadar nefes yoktur. Yalnız ilk 38 nefes Ali ile ilgilidir. Demek ki kitabın tanzimi sırasında On İki İmam'la ilgili nefesler 34'den 15'e indirilmiştir.

"Şahlara Selâm" (s. 131—150). Buraya 54—72 numaralı 19 şiir girmektedir. Burada, Pir Sultan'ın Şah'ın Urum'a gelmesini arzulayan, ona karşı olan sevgisini gösteren nefesleri yer almaktadır.

"Mürşitlere Bağlılık Şiirleri" (s. 151—173). Buraya 73—96 numaralı 24 şiir girmektedir. Bir tarikat şairi olan Pir Sultan'ın mürşide bağlılığı bu şiirlerde belirtilmiş, bu bağlılığın doğuracağı faydalar birer birer anlatılmıştır.

"Büyük Propagandacı Pir Sultan" (s. 175—197). Buraya 97—119 numaralı 23 şiir girmektedir. Elinde sazı ile pek çok yerleri dolaşan Pir Sultan Abdal, bu bölümdeki şiirleriyle inandığı düşüncenin propagandasını yapmakta, yeni yeni erlerin yetişmesine çalışmaktadır.

"Ülkü Yolunda Bunalım Şiirleri" (s. 199—208). Buraya 120—128 numaralı 9 şiir girmektedir. Ümitsizliğe düştüğü günlerde "medet" ve "yetiş" diyerek yardım isteyen Pir Sultan daha çok Ali'ye seslenmektedir. Bu arada Allah'a, Muhammed'e ve

Hüseyin'e de sığınıp yardım istediği şiirleri de vardır.

"Sevda Şiirleri" (s. 209—362). Buraya 129—296 numaralı 168 şiiri girmektedir. Şiirlerin hemen hemen yarısı buraya dahil edilmiştir.

Bu bahsin sonuna ilâve edilen "Mâni Katarı"nda Ali (Şah), mürşit ve On İki İmam'dan bahsedilmektedir.

"Notalar — Besteler" bölümünde (s. 365—409) 25 nefesin notaları verilmiştir. Bunlardan 18 tanesinin Vahit Dede (Vahit Lütfi Salcı)'nin tomarından, 7 tanesinin de İstanbul Konservatuvarı Yayınlarından alındığı bibliyografyada (s. 439, E — Notalar Bibliyografyası, 1 ve 2 numaralar) kaydediliyorsa da bu sayılar, metinler üzerine konulan kayıtlara uymamaktadır. Tesbitimize göre, üzerinde hiç bir kayıt bulunmayan 1, 2, 14, 16, 20, 21, 22 ve 23 numaralı nefesler Konservatuvar Yayınlarından, diğer 17 tanesi de Vahit Dede tomarından alınmış olmalıdır.

Bazı güftelerin birden fazla bestesi vardır. 1 numaralı nefesin 2, 13, 15 ve 22 numaralı nefeslerin birer aynı bestesi daha vardır ve müteakip numaralardır.

Bestelerin rakamlara göre dağılışı şöyledir : Hüseyini (4, 8, 12, 14, 25) ve Uşşak (10, 17, 22, 23, 24) beşer, Rast (9, 13, 15) üç, Evîçhûzi (2, 7), Segâh (3, 6) ve Muhayyer (11, 21) ikişer, Saba (1), Pençgâh (16), Beyatî (19) ve Gerdaniye (20) birer nefes, 2 beste de (5, 18) makamı verilmeden "nefes" olarak kaydedilmiştir.

Bu bölümün en dikkate değer hususiyeti pek çok bestenin ilk defa neşredilmesidir. Sayın Öztelli'nin Vahit Dede metrukundan olan diğer nefesleri de yayınlamasını ümitlenmektedir.

"Sözlük" (s. 411—432). Çoğu tarikatle ilgili olan kelime ve deyimlerin alındığı bu bölümde fazla derinleşilmemiş, böyle bir geniş bilginin bu eserde yeri olmadığı belirtilmiştir.

"Bibliyografya" (s. 433—439). Beş bölüme ayrılmaktadır. Öztelli'nin, "Karacaoğlan" (İstanbul, 1970, 3. b. 1971)'da karışık olarak verdiği bibliyografyayı dallara ayırması her bakımdan faydalı olmuştur.

"A—Kitaplar" Burada, Pir Sultan Abdal'ı konu alan 7 eser kronolojik sıra ile kısaca tanıtılmaktadır. Bilhassa verilen

nefes sayısı ve bunların kaçının ilk neşir veya tekrar olduğunun belirtilmesi isabetli olmuştur.

"B—Makaleler" Burada, yazarlarının soyadı sırasına göre 29 makale (nr. 8—36) yer almaktadır. İçlerinde yeni şiirler verenleri olduğu gibi (nr. 15, 17, 21, 22) daha evelki neşirlerden alınan bir şiir üzerindeki görüşler veya bir yazıyı "Dergiler Arasında" sütununda tenkit edenler de (33,34) vardır.

"C—Yardımcı Kaynaklar" Burada da, B'de olduğu gibi, alfabetik olarak 20 kaynak verilmiştir (37—56). Kaynakların çoğunu, bektâşi nefesleri, bektâşi şairleri ve bektâşilik teşkil etmektedir.

"D—Yazma Kaynaklar" Burada Vahit Dede'ye ait 29 cönk, Öztelli'nin derlediği 300'e yakın cönk, Naci Kum ve Sait Uğur'un Öztelli'ye bağışladığı cönkler, İbrahim Aslanoğlu'nun incelenmek üzere gönderdiği cönklerle çeşitli kitaplık ve müzelerdeki cönk ve yazmalardan bahsedilmektedir.

"E—Notalar Bibliyografyası" Burada Vahit Dede ve İstanbul Konservatuvarı yayınlarından bahsedilmektedir.

"Dizin" (s. 441—451). İki kısımdan meydana gelmektedir. Birinci kısımda "Şiirler" bahsinde yer verilen 296 manzumenin ilk dördünlüğünün sonuncu mısraları alınmış ve son harflerine göre alfabetik olarak sıralanmışlardır. İkinci kısımda ise "Hayatı ve Sanatı" bahsinde yer alan 30 şiir, verilmiş sırasına göre ve yine ilk dördünlüklerinin sonuncu mısraları alınarak dizilmişlerdir.

Eserin tanıtılmasından sonra, aşağıda, dikkatimizi çeken bazı noktalara kısaca dokunulacaktır.

Bu tür inceleme ve neşirlerde bibliyografya en sona konulmakta, indeks veya dizinler bu bölümden evvel yer almaktadır. Halbuki Öztelli "Dizin"i "Bibliyografya" dan sonra vermektedir. "Şiirler"den sonraki bölümlerin şu sırayı takip etmeleri daha iyi olurdu kanaatindeyiz: Notalar—Besteler. Dizin, Sözlük, Bibliyografya.

Bazı başlıklar "İçindekiler"de ve metnin içinde değişik olarak verilmiştir: Hayatı (s. VII), Hayatı ve Sanatı (s. XIII).

Türk Dil Kurumu'nun defalarca dikkati çekmesine rağmen, ne olduğunu pek belli olmayan "yaşantı" kelimesi burada da

"hayat" karşılığı olarak kullanılmıştır (dikkat çekmelerin sonuncusu için bkz. Türk Dili, Temmuz 1971, s. 303). Halbuki "hayat" kelimesine de sıkça rastlanılmaktadır: Hayatı (s. XIII), "ön bölüme alınan yaşantısı ile ilgili şiirler" (s. 451).

Bazı mısralar :

Öztelli'nin verdiği şiirlerde dikkatten kaçan bazı noktalar vardır. Bunlar okuma yanlışlığı, vezne dikkat etmeme gibi sebeplere dayanmaktadır. "Hüseyin" kelimesinin aşağıdaki 2 beyitte de aynı şekilde okunması gerekirken ikincisinde "Hüseyin" diye okunmuştur:

"Evvel baştan Muhammed'e salavat

(11 hece)

Gönül, kalk gidelim Hüseyin'e doğru"

(11 hece)

(s. 129, nr. 52, 1. dördlük)

"İmam Hasan'la Hüseyin'i görenler

(12 hece)

Hesebundan [?] mahrum kalmaz inşallah"

(11 hece)

(s. 213, nr. 133, 1. dördlük)

Hasibe Çatbaş [Mazıoğlu]'ın neşrettiği 14 şiirden birinde daha doğrusu verilen bir dördlük Öztelli'de, o kaynak da görülmesine rağmen, 8 heceyi 9'a yükseltecek şekilde yazılmıştır. Aşağıda her iki araştırıcının verdiği şekilde gösterilmiştir (parantez içindekiler Çatbaş neşridir) :

"Alay geçmiş yurda uğradım

(yurd' uğradım)

Bir acıkmuş kurda uğradım

(kurd' uğradım)

Bir acayip derde uğradım

(derd' uğradım)

Çekmeyenler bilmez imiş

(Öztelli, s. 338, nr. 268, 2. dördlük; H. Çatbaş, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, c. III, nr. 3—4, s. 322, nr. IV).

Öztelli, Çatbaş'ın neşrettiği 14 şiirin, kaynaklarını göstererek 3 tanesini almıştır (s. 226—227, nr. 148, Çatbaş I; s. 337—338, nr. 268, Çatbaş IV; s. 166—167, nr. 89, Çatbaş VII). Bunlardan başka diğer 11 şiirden 10 tanesinin benzerlerini başka kaynaklardan tesbit ederek neşretmiştir. Bu 10 şiirin 2 tanesi Öztelli tarafından "ilk olarak burada çıkmaktadır" kaydıyla verilmiştir. Halbuki bu 2 şiirin daha önce,

bazı değişikliklerle de olsa, neşredildiğinin açıklanması gerekirdi (Öztelli, s. 305—306, nr. 232; Çatbaş, s. 321—322, nr. III ve Öztelli, s. 164—165, nr. 87; Çatbaş, s. 325—326, nr. X).

Öztelli bunlardan ikincisine hiç dikkat etmemiş olacak ki Çatbaş'ta vezne uygun olarak verilen bir mısra onda eksiktir.

"Benim mürşidimin gönlü ganidir"

(Çatbaş)

"Benim mürşidim gönlü ganidir"

(Öztelli)

İlk mısradaki hece sayısı, dördlüğün ve şiirin diğer mısralarında olduğu gibi, 11'dir; Öztelli'de ise 10'dur. Bu şiirden hiç değilse bu yönüyle istifade edilmeliydi.

Çatbaş metinlerinin dikkatle incelenmesi bazı eksik noktaların tamamlanmasına sebebiyet vermiştir. Öztelli'de yarım bırakılan bir mısra Çatbaş'da eksiksiz olarak verilmiştir (Öztelli, s. 253, nr. 173, 6. dördlük, 3. mısra; Çatbaş, s. 326, nr. XI, 4. dördlük, aynı mısra).

Öztelli, istifade ettiği kaynaklardaki şiirlerin başka kaynaklardaki değişik şekillerini verirken yerini göstermemektedir. Çatbaş metinlerinden alınan bazı değişik mısraları, burada göstermekle yetinelim. Öztelli, s. 164, nr. 87, 1. dördlük, 3. mısra.

Çatbaş, s. 325, nr. X, 1. dördlük, 3. mısra.

Öztelli, s. 278, nr. 201, 1. dördlük 2. mısra.

Çatbaş, s. 324, nr. VIII, 1. dördlük, 2. mısra.

Bu sonuncu misalde Çatbaş'ın "Veli'ye uğradım" şeklinde verdiği ibareyi Öztelli, heceyi artırıp ölçüyü bozacak şekilde "Veli'ye uğradım" şeklinde okumuştur.

Ferruh Arsunar'ın "Gaziantep Folkloru" (İstanbul 1962) adlı derlemesinde Pir Sultan Abdal'ın da 6 dördlükten meydana gelen bir dime'si yer almaktadır. Bu deme Öztelli'de, bir dördlük ekşiğiyle ve bazı esaslı değişikliklerle yer almaktadır (s. 344—345, nr. 276). Bu demeden sonra şöyle bir kayıt ilâve edilmiştir: "PİR SULTAN ABDAL, bu dimeyi söyledikten sonra yine, bu dimeye nazire ve cevap vererek, ŞAH HATAİ mahlası ile aşağıdaki cevabi dimeyi ikinci olarak söylüyor (s.

143)." Burada Arsunar tarafından notası da tesbit edilen 5 dörtlükten meydana gelmiş bir "dime" verilmektedir (s. 143—144.) Bu şiir Pir Sultan Abdal'ın değildir. Öztelli bu noktaya hiç dokunmamıştır. Hem bir yanlışlığı düzeltmek, hem de "Notalar—Besteler" bahsine açıklık kazandırmak bakımından bu noktanın ihmal edilmesinin mesulüğüdür.

Bu şiirin aslı, Sadettin Nüzhet Ergun'un 2 ayrı eserinde Şah Hatâyî'ye ait olarak gösterilmektedir: Bektaşî Şairleri ve Nefesleri, İstanbul 1955, s. 45—46, nr. 15 ve Hatâyî Divanı—Şah İsmail Safavî, İstanbul 1956, s. 101—102, nr. 75.

Sözlük :

"Karacaoğlan"da, Türkçe olmayan kelime ve tamlamalar için "(Y) yabancı kelime" açıklaması konulmuştu, "Pir Sultan Abdal"da bundan vaz geçildiği anlaşıyor. Halbuki aynı yol burada da takip edilebilir ve faydalı da olurdu.

Bazı kelimeler "Sözlük"e alınmamıştır. Meselâ :

"Yüküm lâl-ü gâher Şah damga varı" mısraında geçen "lâl" kelimesi alınmıştır, "gâher" alınmamıştır (s. 237, nr. 157, 5. dörtlük, 2. mısra).

"Bağdad'ı şeydullah eden kim idi" mısraında geçen "şeydullah" kelimesi de alınmamıştır (s. 257, nr. 177, 4. dörtlük, 3. mısra).

Bazı kelimeler metinde ve sözlükte değişik imlâlarla yazılmıştır :

"Kaldırım aradan kıyl-ü kalı" mısraındaki yabancı unsur (s. 249, nr. 170, 3. dörtlük, 2. mısra) sözlükte "Kil-ü kal" (s. 423) olarak verilmiştir.

"Sözlük"te bazı kelimelerin yerlerini değiştirmek gerekmektedir: kil-ü kal, kırklar, kevn-ü mekân gibi (s. 423).

Bazı kelimelerin karşılığı verilirken fazla geniş tutulmuştur. "Yalabuk" için "şimşek" karşılığı ancak mecazen kullanılabilir, bunun da belirtilmesi gerekirdi. Keza "Yeksan" kelimesi için "tek" karşılığı fazla bir zorlama ile, belki düşünülebilir. Bunu hiç bir lügatte bulamadığımızı da ilâve edelim.

Bibliyografya :

Bu bölüme alınan kaynakların, eserin hazırlanmasında faydalanılanlar mı, yoksa genel bibliyografya mı olduğu açıklanmamıştır. Biz bu hususu göz önünde bulundurarak Pir Sultan Abdal ile ilgili bazı kaynakları buraya ilâve edeceğiz. Bunlar eski bilgileri tekrar etseler bile, Öztelli'nin bibliyografyasını tamamlayacağı düşüncesindeyiz.

Ziya Şakir : 'Top.' Bektaşî Nefesleri, İstanbul, yılı yok, Tasvir Neşriyatı. "Pir Sultan" başlığı altında s. 90—95'te 5 nefesi verilmiştir: ayrıca s. 11—12'de de 1 nefesi vardır.

Kemal Samancıgil: Alevî Şairleri Antolojisi, İstanbul 1946, Emniyet Kütüphanesi. Pir Sultan Abdal'dan bahseden s. 151—155'te 5 şiiri verilmiştir.

Vasfi Mahir Kocatürk: Tekke Şiiri Antolojisi 2. b. (1. b. 1955), Ankara 1968, Edebiyat Yayınevi, s. 243 — 247'deki Pir Sultan Abdal bahsinde 5 şiiri verilmiştir.

Kemal Burcuoğlu, Mahmut Özay: Kırklar Meclisi — En Güzel Bektaşî Şiirleri, İstanbul, 1952, Gayret Kitabevi, s. 20—22'de 3 şiiri verilmiştir.

Ferruh Arsunar : Gaziantep Folkloru, İstanbul 1962, s. 142—144.

Abdülbaki Gölpınarlı: Alevî — Bektaşî Nefesleri, İstanbul 1963, Remzi Kitabevi. Aşağıda gösterilen sayfalarda Pir Sultan Abdal'ın 30 şiiri yer almaktadır : 59, 75, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 112; 113, 144, 145, 146, 165, 177, 188, 189, 190, 257, 258, 259, 303, 305, 307.

Refik Ahmet Sevengil: Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, İstanbul 1967, Atlas Kitabevi, s. 47—52'de Pir Sultan Abdal'dan bahsedilmektedir.

Bazı kaynakların eksik verildiği görülmektedir. 54 numaralı kaynağa "Ankara 1942" ilâve edilmelidir. "E—2" deki 46 ve 47 birer ilâvesiyle 47 ve 48 olacaktır. "A—4"te "1953 İstanbul" şeklindeki bilgiler yer değiştirecektir.

Dizin :

Bizce, 2 ayrı dizin yerine, birleştirilmeleriyle meydana gelecek tek bir dizin daha faydalı ve kullanışlı olurdu. Ayrıca veri-

Hatay'dan Kissalar :

"Kayna Kazanım Kayna Taşma,,

Yazan : Dr. Edip KIZILDAĞLI

Hataylılar misafiri sever ama, "Bazı misafir değil, kâfir olur", derler. İşte bu kâfiri misafirlerden biri bir eve gelir, gitmez de gitmez, akşam olur, yemek ocakta kaynamakta, misafir oyun oynamakta, Ev sahibini gider gelir ocağın altına odun atar:

"Kayna kazanım kayna taşma

Misafir gitmeden pişme",

der. Fazla odunu geri çekermiş. Misafir bunu duymuş:

"Kayna kazanım kayna, yaza kadar

Misafir gitmez güze kadar"

deyivermiş.

Bakmışlar olacak gibi değil, koca karısına :

"Hanım artık pişir aşu

Misafirin bitmez işi."

Yeyince belki gider bizler de rahat ederiz, demiş.

Sofrayı kurmuşlar, yemek çok azmış. Karı koca göz göze bakıp kararı bildirmişler:

len 30 şiir alfabetik dizine katılabilir ve bunlar ya değişik punto ile dizilir veya yanlarına birer yıldız (★) konularak diğerlerinden ayırt edilebilir.

Mısraların sıralanmasında alfabetik olma hususu bir hayli ihmal edilmiştir. Birkaç harfte tesbit ettiğimiz şu yanlışları zikredelim :

A harfindeki 3, 4, 2 numaralı mısralar 2, 3, 4 (s. 441); E harfinde 6, 163 numaralı mısralar 163, 6 (s. 442); H harfinde 168, 133 numaralı mısralar 133, 168 (s. 442); İ harfindeki 8, 176 numaralı mısralar 176, 8 (s. 443) ve 99, 14, 15, 16, 75 numaralı mısralar 14, 15, 99, 16, 75 (s. 443) ve 188, 189 numaralı mısralar 189, 188 (s. 443) olacak şekilde yer değiştirmelidir.

Netice olarak "Pir Sultan Abdal"ın, değerli incelemesi ve bol derlemesi ile güzel bir çalışma olduğunu söylemeliyiz. Daha evvel yapılan çalışmalara da temas etmesi bakımından mukayeseye de imkân vermektedir. Bu bakımdan da "Pir Sultan Abdal" ayrı bir kıymet kazanmaktadır. Yeni bas-

— Bizde âdettir, yemek yerken ışığı söndürür, perdeyi indiririz. Ve öyle de yapmışlar. Misafir doysun diye, onlar, boş kaşık sallamışlar.

Yemekten sonra ışık yanmış, fakat misafirde yine hareket yok.

Adam seccadeyi ortaya sermiş :

Ey misafir sefa geldin

Yerin tâ baş tacıdır.

Al aptesi, kul namazı

Ki ruhun ilâcıdır.

Kibleyi sorar isen

Kible şol canıptedir.

İşte ibrik, işte lenger

İşte peşkir iptedir.

Karnı doyan misafir, bu davet üzerine, bizde âdet yemekten sonra eşik atlamaktır, deyip, kapıyı açmış ve kaçmış.

İşte "Misafir amma ne kâfir" buna derler.

kılarında, temas ettiğimiz noktaların düzeltilmesinin, eserin bütünlüğünü tamamlayacağı kanaatindeyiz.

(*) PİR SULTAN ABDAL, birinci baskı, hazırlayan: Cahit Öztelli, İstanbul Şubat 1971 Yürük Matbaası, I-LXXIV 75—451 s. Milliyet Ltd. Şti. yayınları, Türk Klâsikleri Dizisi: 4.

BAKIRKÖY HALKEVİ HALK DANSLARI GRUBU AVRUPA'DA

21 — 29 Temmuz 1973 tarihlerinde Yugoslavya'nın Zagreb şehrinde yapılan 8. Uluslararası festivale katılan Bakirköy Halk-evi Halk Dansları Grubu, 11—19 Ağustos 1973 tarihlerinde de Fransa'nın Confolens şehrindeki 16. Uluslararası Festivale katılacaktır. 48 kişilik grubun başkanlığını Orhan Tuğsavul, teknik direktörlüğünü ise İhsan Hınçer yapmaktadır. Topluluk 26 Ağustos 1973 günü yurdumuza dönecektir.

T.F.A.

Kına Gecesi

Derleyen : Hamdi ULUSOY

Kına geceleri, yurdun her yerinde yapılan bir merasim şeklidir. İsim benzerliğindeki kutlamalar, her yerde ayrı bir özellik taşır. Bu farkları iki komşu köyde dahi görmek mümkündür.

Bizim köyde de ayrı bir hususiyeti ve ayrı bir özelliği vardır. Dügünler; pazartesi başlar, perşembe günü akşamı biter ki, son senelerde bu özellik perşembe günü başlayıp pazar akşamına kadar olmuştur.

Dügün günlerinin hepsinin, ayrı ayrı özellikleri vardır. Kına gecesi, dügün başlangıcının üçüncü günü akşamıdır. En kalabalık zaman da budur. Kızın evinde, oğlan ve kız tarafları toplanırlar. Kızın babasından eğlenmek için, müsaade usulen alınır.

Kızlar kadınlar gelini süslerler. Bir sandalye ile müsait bir kenara oturturlar. Orta kısım boş bırakılır. Gelinin bir yanında "delbek" denen, testi şeklinde yapılmış darbukayı çalan kadın oturur. Bir yanda da kızın seymenleri vardır. Eğlence başlar.

Delbekçi kadın, hem delbek çalar, hem türkü söyler. Önce gelin meydana çıkar oynar. Varsa görümceler veya kaynana ile oynanır. Sıra komşulara gelmiştir. Her oynayan (ister yalnız, ister karşılıklı) oyun sonunda gözünün tuttuğunu oyuna çeker. Bu arada yol çekme işlemi de, oynayan kızın alınına para yapıştırmak suretiyle olur. Bu paraları darbukacı kadına verilir.

Bu arada erkekler, ayrı bir yerde eğlenirler. Kadınlarla hiç bir şekilde görüşmezler. Kadın, erkek oyunlarını seyredebilirse de, erkek, kadın oyunlarına bakamaz. Terbiyesizlikle, sululukla suçlanır. Herkes kendi eğlencesiyle meşgul olmalıdır.

Gece ilerlemiştir. Sıra kınanın yakılması, işlemine doğru yaklaşmıştır. Çünkü içinden atıp da oynamayan kalmayınca kadar. Zaman sabaha yaklaşabilir de.

Oğlan evinden bir elçi, kız babasına gider. Kına yakılması için müsaade ister. Burada da ayrı bir rüsum (usül) vardır.

Baba varsa oğlanlarını çağırır. "Yoksa izni hemen verir." Durumu oğlanlara anlatır. Kendisi izni peşinen verir. Birkaç

kardeş varlarsa, dügüm en küçüktedir. Gönlü olursa evet der. Olmazsa!.. Gönlü oluncaya kadar bekleme zorluğu vardır.

Oğlanın babası veya dügünün idarecisi çağrılır. Küçük kardeşin gönlü edilecektir. İsteği sorulur. Tabi bu istek paradır. Zaten önceden kararlaştırılmıştır. Çünkü dügün sahibi usulü bilmektedir. Kardeşin istediği para fazla ise komşuların yardımıyla da asgarî hale getirilir. Para oğlana verilir, izin de alınmış olur.

Elçi hemen gelinin bulunduğu odaya koşar. İzni getirdiğini söyler. Kına özenmeye başlar.

En güzel sesli ve de koşmaları en iyi bilen bir kadın kızın atıkları ile ilgili merasimi yapar, bir kenara kor. Def gibi bir tepsi eline alarak hem çalar hem de koşmaları sıralamaya başlar. Bu işleme kına gecesinde gelinin başının övülmesi denir. Kına baş övme süresince ezilir (özenir).

Bir incecik su dolandır
Bunlar başından bulanır
Ana besler el gönenir
Gız eşim kınan gutlolsun
Vardım (vardığım) yerde azın datlı olsun

Gız anası gız babası,
Hani bunun öz anası?
Çarın (çağırın) gelsiğ kardaşım
Çeksiğ atınığ başım.
Gız eşim kınağ gutlu olsuğ
Vardım yerde azın datlı olsun

(Buradaki müziğe uygulamada bu kısım baştan alınarak söylenir ve çalınır. 5 mısralılarda ancak notadaki gibi çalınır söylenir.)

Çarın gelsiğ anasını
Yaksın ayrılık kınasını
Ben varamam, ben varamam
Ben gızımdan ayırlamam
Gız eşim kınağ gutlu olsuğ
Vardım yerde azın datlı olsun

Çarın gelsiğ bacısını,
Yaksığ ayrılık kınasını,

KINABAŞI ÖVME TÜRKÜSÜ:

Der: Hamdi ULUSOY

Bir in na ce cık su do la
A na beş Ler el gö la-
nir nir Pı - nar - ba şın - den - bu - la nir
Gız - e - şim şı - nan - gut - lol sun.
Vardın yer de - a zın dat lol sun.

Ben varamam, ben varamam
Ben bacımdan ayırlamam,
Gız eşim, kınağ gutlolsuğ,
Vardım yerde, azın datlı olsuğ (n).

Çarın gelsiğ yengesini,
Yaksın ayrılık kınasını,
Ben varamam, ben varamam
Ben görümüm (görümce) den ayırla-
mam.

Gız eşim, kınağ guthuolsuğ
Vardım yerde azın datlı olsun.

Çarın gelsiğ halasını,
Yaksığ ayrılık kınasını,
Ben varamam ben varamam,
Ben yeenimden ayırlamam,
Gız eşim kınan gutlu olsun,
Vardım yerde azın datlı olsun.

Çarın gelsin dezmesini
Yaksın ayrılık kınasını
Ben varırım, ben varırım
Yenimin kınasını yakarım,
Gız eşim kınan gutlu olsuğ
Vardım yerde azın datlı olsun.

Gamga yanar ferimolur,
Ösüz kızlar gelinmi olur.

Olsa bile yerim olur,
Gız eşim kınan gutlu olsun
Vardım yerde azın datlı olsun.

Bir incecik yol dolandır,
Gızın cezvası bulanır,
Güccük evi ısız goydun,
Böyük evi susuz goydun.
Gız eşim kınan gutlu olsun,
Vardım yerde azın datlı olsun.

Aşam hasta, aşam hasta,
Su veririm altın tasta,
Bu evleri yapan usta,
Böyle olsun diye mi yaptı,
Gız eşim kınan kutlu olsun

Vardım yerde azın datlı olsun,
Çatdılar ocak daşını,
Furdular düün aşını,
Gız alatma gardaşını,
Silin gızın göz yaşını,
Gız eşim kınan kutlu olsun
Vardım yerde azın datlı olsun.

İzmirden kınan mı geldi?
Gız seni anan mı verdi?
Ya dolandır ya dolandır,
Sabah olsun ayırlalım.
Gız eşim kınan gutlu olsun
Vardım yerde azın datlı olsun.

Atladı geçdi eşiği,
Sofrada kaldı gaşığı.
İşde goyup gediyorum,
Böyük evin yakışığı,
Gız eşim kınan gutlu olsun
Vardım yerde azın datlı olsun

Sahana goydum balı,
Üstiüne örttüüm alı,
Anasının oğul balı,
Babasının gonca güllü,
Gız eşim kınan gutlu olsun
Vardım yerde azın datlı olsun.

Bülbül gelir seke seke,
Gulaanda altın küpe
Ben bacımı gelin etdim,
Bozantı'dan daha öde.
Gız eşim kınan gutlu olsun
Vardım yerde azın datlı olsun.

Tarluya sovan ekerler,
Etrafına çit çekerler,
Gelin olacak gızın
Eline kına yakarlar.
Gız eşim kınan gutlu olsun
Vardım yerde azın datlı olsun.

Yunak yuducaan daşlar,
Gölgelenir gabağaçlar,

Çocuk Kırklama, Diş Buğdayı ve Duşak Kesme

Yazan : Rıza YETİŞEN

Kırklı çocuk ve anne, allı yeşilli türlü kumaşlarla süslenmiş salıncağı ile kırk günün geçmesini ve Kırklama Töreni'ni bekler ve hazırlanırlar. Bebek daima kundaklıdır; kırk günden evvel kundaktan (beleken) çıkarılmaz. Çünkü kırklı çocuk çok dikkat ister. O, beri ile öte arasındadır (beriki dünya, öteki dünya.) Kırkinci gün için çocuğa yeni geysiler, belekler hazırlanır. Ailenin durumuna göre horoz veya koyun kurban edilir, içkiler içilir ve eğlenilir. Öyle ya, çocuk artık kırk günü tamamlamış ve bu dünyanın malı olmuştur; elbette bunu kutlamak gereklidir.

Bu tören münhasıran kadınlara mahsusur ve şöyle olur:

Törene bütün köy kadınları davetlidir. Öğleden sonra evde toplanılır. Ortaya bir döşek (minder) konur. Üstüne de ayaklı bir beşik yerleştirilir. Beşiğin iki yanına musahipli birer kadın oturur (eğer dede kadınları varsa onlar oturur; bunların musahipli olmasına lüzum yoktur). Veya biri dede kadını, diğeri musahipli kadın—musahiplikten ileride bahsedeceğimiz— o-

labilir. Dede kadını, ki buna "ana baci" denir, çocuğu iki kolu üstüne alır, diz çökmüş vaziyette şu duayı okur :

*Peygambere salavat
Salliâlâ Muhammet
Kutlu olsun diyenin
Âkıbeti hayır olsun*

Hep birlikte "Hayır olsun!.." denilirken, kadın çocuğu beşik altından yuvarlıyarak öteki kadına verir. O kadın çocuğu elleri üstüne alarak, beşiğin üzerinden birinci kadına verir. Bu iş üç defa tekrar edilir ve sonunda ikinci kadın çocuğu beşiğe yatırır. Çocuk kız ise yanına bir erkek çocuk, erkek ise bir kız çocuk yatırılır ve beşikte birlikte kaldırılır. Tören böylelikle bitmiş olur. Yemekler yenir ve dağılır. Bazıları ise yemekten sonra da kahır ve içkili eğlence başlar. Çalıp, çağırıp oynarlar. Artık çocuk ve anne için hiçbir yasaklık kalmamıştır.

Çocuğun her doğum yılı dönümünde, ailenin vaktine göre kurban kesilir, kahve pişirilir, lokum, şeker gibi tatlı şeyler da-

Dörtlüğü ile de kıza yapılan baş övme merasimi sona yaklaşmış koşmalar bitmiştir. Sevilen bir kız kınayı haşılı (kullanılmamış) bir kabda özemiştir. Gelinin alkışlar arasında önce sağ eline sonra da sol eline yakılır. Temiz birer bezle de her iki el güzelce bağlanır.

Tabakda kına artmıştır. Çünkü hazırlık ona göre yapılır. Her genç kız ellerine birer parça alarak, bir parça da güveğiye ayırmak suretiyle ellerine yakarlar. Daha da artmış ise komşu kadınlar ve de çocuklar dahi bu kınadan (darısı bulaşsın) diye ellerine yakarlar.

Kız evindeki bu merasim sona ermiştir. Gece hayli ilerlemiştir. Herkes yatmaya gider. Bu arada oğlana ayrılan özenmiş kına da, güveyinin bir yakını kadın tarafından alınır oğlan evine götürülür. Güveyinin isteğine göre, ister iki eline, ister bir elinin (sağ) avuç ortasına veya serçe parmağına yakarlar.

Ege Bölgesi Yörükleri bu yaz başında yaylaya göçerken

ğıtılır. Çocukluk çağından çıkanlar için yıl dönümünü kutlama yapılmaz.

DIŞ BUĞDAYI

Çocuk bundan sonra yürüme çağına kadar hiçbir törene tâbi değildir. Çocuğun ilk defa dişinin çıktığını fark eden, çocuğa iç çamaşırı alır. Bu şahıs, ekseriya aileden ve hali vakti iyi biridir. Anne, bu durumu ayarlamasını iyi bilir. Bir dengine getirip dişine baktırır. Dişler çoğalmaya başlayınca, buğday kaynatıp konu komşuya yedirirler. Hediyesini henüz getirmeyenler, bunu fırsat bilip, çocuğa birşeyler getirir.

Diş buğdayı yedirmede maksat, çocuğun dişlerinin buğday daneleri gibi muntazam çıkmasıdır.

DUŞAK KESME (1)

Çocuk imekleme (emekleme) aylarından sonra ilk yürümeye başladığı zaman, ikide bir düşmemesi için "duşağı kesilir". Duşak kesme töreni şöyle yapılır:

Duşağı kesilecek çocuk kız ise, kadınlar

keser; erkek ise erkekler. Çocuğun tavri hareketi ve yürüyüşünün kime benzemesi isteniyorsa, duşak ona kestirilir. Bu törene herkes gelebilir, zaten tören sokakta yapılır. Bir yakını, çocuğu ayakta tutar. Bacakları arasına at köstekler gibi bir ip bağlanır (ip zayıf yapıldır, kolayca kesilmesi gerekir). Duşak kesecek kimsenin sağ elinde bıçak, sol elinde çocuğun ailesi tarafından alınmış bir kap içinde lokum vardır. Bu şahıs, çocuktan beş on adım geridedir. Acele ile çocuğa yaklaşır. Çocuğu tutan "nereden geliyorsun?" diye sorar. Duşakçı da "duşak kesmeden" der.

— Kesebilir misin?

— Anasını bile satarım ,der ve ipi keser; ağzına bir lokum atıp koşa koşa uzaklaşır. Yeniden gelip çocuğa yaklaşınca aynı sorularla karşılanarak yeniden bağlanmış olan duşağı bir daha keser. Bu gerileyiş ve dönüş üç defa tekrar olunur. Bu esnada duşakçı ne kadar lokum yiyebilseyse kârdır. Çünkü üçüncü keşişte herkes lokum kapmak için üstüne çullanır ve lokumlar bir anda kapışılır. Çocuğun anne-

*Dil bilmiyen, dilsiz guşlar
Dil verirde, dilleniller,
Söz verirde, söyleniller.*

Sonunda söylenen övgüler, kızın kendi ağzındanmış gibi söylenir.

*Babam ekmeğin yokmuyudu
Bir kız sana yükümüydü,
Yıkılası elinizde elinizde
Heç bir elin yokmuyudu.
Gız eşim kınan gutlolsun
Vardın yerde azın datlolsun.*

*Babam ekinin yettimi?
Gardaş ekmeğin bittimi?
İşde geldim gediyorum,
El gızı kefin çatdımı,
Gız anası gız anası,
Hani bunun öz anası.*

*Evimizin günden yüzü
Bir aldöner bir gırmızı
Arıtdım mı incitdim mi
Gomşum gızı birinizi.*

Tire'de Doğum Gelenekleri

Derleyen : Gündüz ARTAN

Çocuğu yaşamiyan kadınlar hamile iken Mehmet adında kimse bulunan dokuz evden birer parça kumaş toplayıp bundan gömlek diker ve giyerler. Doğumdan sonra ilk me-me verilmeden bebek, çocuğu hiç ölmemiş bir kadının koynundan geçirilir. Böylece çocuk o kadına satılmış olur. Böyle bebek-ken satılmış çocuklara "Satı (Satılmış)" adı verilir. Yedi yaşına gelinceye kadar çocuğun bütün elbiselerini o kadın yapar. Süt annesi denilen bu kadın her hafta çocuğa sembolik bir miktarda süt parası verir.

Hamile kadınlar, uğradığı bir evden çocuğu benli olsun diye karabiber, güzel olsun diye gül çalarlar. Çocuğun gamzeli ol-ması için ayva yerler.

Bebegin gömleği dikilirken yakadan ar-tan parçalar kullanılmaz. Bu parçalar pen-çereden atılır ve sokak gözetlenir. Bu sıra-da yoldan erkek geçerse oğlan, kadın ge-çerse kız doğacağına hükmedilir. Hamile kadına belli edilmeden gittiği evde başına tuz konur. Eğer hamile, bu vaziyette iken elini önce burnuna götürürse oğlan, ağzına götürürse kız doğacağına inanılır.

Ebe, .. ile kesiyorum diyerek bebeyin göbeğini keser ve adını koyar. Çocuk en az üç gün bu adı ile çağrılır. Üç gün sonra ve özellikle cuma günü ezan vakti büyükbaba veya çağırılan bir hoca tarafından çocuğun sağ kulağına ebenin koyduğu ad, sol kula-

si, hazır bulunanlara lokum dağıtırsa da, en tatlı gelenleri, bu şakayla kapışılanlar olur. Çocuk bundan sonra düzgün yürür, hareketleri de duşakçıya benzer. Bu tö-renden sonra kız çocukları için evlenme çağına kadar hiçbir tören yoktur. Onlar ancak büyüme ve evlenme hazırlıkları için-dedirler. Erkek çocuklarda ise "sünnet" ve bir de "baş yülüme" (baş kazıma) töreni olur.

(1) Duşak, bağ demektir. Atın ayaklarına vurulan kösteğe de duşak denir. Orada köstek, sadece saat kösteği hakkında kullanılır. Hay-vanları bir yere bağlamağa "duşadım", uzun bir iple bağlamağa "örkledim" derler.

ğına yeni adı üçer defa tekrarlanarak ad konmuş olur.

Lohusanın başı üzerine ekme, soğan dizilmiş bir ip asılıp, yastık altına Kur'an ve albasmasın diye bir bıçak konur. Be-beğin yastığı altına zenginlik ve talih için altın, pamuk, tütün vb. konur,

Bebek doğunca son kesildikten sonra ye-rine mersin tozu sürülür. Büyüyüp yetişin-ce gözü dışarıda olmasın, evine bağlı olsun diye "son" evin veya bahçenin bir tarafına gömülür. Göbeği kesilirken çıkan kandan bir kısmı, kırmızı yanaklı olsun diye yanaklarına sürülür, güzel sesli olsun diye kesilen kısım bebeyin boynuna sarılarak birkaç dakika bırakılır.

Bebeyin giydiği ilk gömlek kırmızı renk-lidir. Büyüyünce fazla elbise eskitmemesi için ilk çamaşırları eskilerden yapılır.

Göbeği düşünce yerine karacaot sürülür. Düşen kısım yedi kat iplikle bağlanarak camiye veya okula atılır.

Çocuğa "yedi (gün) suyu" dökülünceye kadar lohusa yalnız bırakılmaz. "Yedi su-yu" içine sarımsak, nişadır, mavi boncuk atılır.

Çocuk yirmi günlükken tekrar yıkanır. Bazı aileler bu yıkandıktan sonra lohusa ve çocuğu dışarı çıkarırlar. Fakat kırk hama-mına önem verenler de vardır. Doğumdan kırk gün sonra hamama gidilir. İçinde kırk tane Muhammet ve kenarına Maşal-lah yazılmış bir tase kırk defa batırılıp çıkarılır. Bu kırk tane su önce çocuğa dökülür. Kala-nını anne dökünür. Ebe çocuğu yıkarken "biz kırkına bastık, kırk bize basmasın" der.

Anne ve çocuk kırklandıktan sonra, ba-şından tek nikâh geçmiş bir kadının evine uğrarlar. Ev sahibi onlara (yumurta gibi tombul, pamuk gibi beyaz olsun) diye pamuğa sarılmış yumurta, tuz ve soğan verir. Bunlar kundağa konur. Sıra ile ak-raba, komşu ve çocuğu ölmemiş tanıdıkla-ra uğranır. Bu arada zengin eve götürülür ve eli şeker tabağına sokulur. Her yerde aynı armağanlar alınır. "Kırk kurbanı" ke-silir, kanı anne ve çocuğun alınına sürülür.

Birkaç Anadolu Yemeği ve Bulgur Çekme Âdeti

Derleyen : Nevzat GÖZAYDIN

Çoban aşısı : Bu yemek çok eski zaman-lardan beri pişirilir. Kolay pişirilen ve bundan dolayı ekseriya çobanlar tarafından yapılan bir yemek olduğundan, bu yemeğe "Çoban aşısı" ismi verilmiştir.

Yufka ekmeçleri önce küçük parçacıklar halinde tencerede kaynamakta olan suyun içine atılır. Aynı bir yerde soğan doğranır, biber ve tuz ile karıştırılarak hafifçe ha-murlaşmış yufkaların üstüne ilâve edilir. Kaynatma işi bittikten sonra suyu süzülür, kalan kısım ayrı bir kaba boşaltılır. Ay-nı tencerede veya başka bir tavada biraz yağ kızartılarak sudan iyice süzölmüş olan yufka parçalarının üzerine dökülür.

Câmil : Bu bilhassa Orta Anadolu bölge-sinde yapılmaktadır.

Tavanın içerisine bir miktar yağ ko-nulur, hafif ateş üstünde eritilirken içine ufak parçacıklar halinde yufka ekmeği atılır ve karıştırılır. Kısa bir müddet sonra ateş üstünden alınır ve soğumağa bırakılır. İyice soğuduktan sonra pekmezle karış-tırılır ve böylece yemeğe hazır hale gelir.

Gabül : İlk önce un, yağ ve şeker bir kabin içinde biraz da su ilâvesiyle iyice karış-tırılır. Sonra yavaş yavaş orta ateşte ısı-tılır. Nihayet ağır ağır suyunu çeker ve biraz sonra pıhtılaşır. Bu pıhtılaşan yemek soğumağa bırakılır. Başka bir tepsi içinde yağ kavrulurak önceden soğumağa bırakı-lan yemeğin üstüne aktarılır.

Sire rûn : Evvela bir tepsiye yağ ko-nulur ve iyice kızdırılır, sonra içine istenil-diği kadar yumurta kırılır ve kızartılır. Kızartma bittikten sonra tepside soğuk bir kaba alınır, içine yoğurt dökülerek ta-mamen karıştırılır. Böylece yemek hazır olur (1).

KÖYDE BULGUR ÇEKME ÂDETİ

"Şimdik bulgur çekme sırası bizde. Sabahtan büyük sofaya el deyrmanlerini açarız, iki yere koyarız. Delikanlılara ha-ber etmişik, onlar akşam üzeri gelirler, üçer kişi otururlar. Başlarlar deyrmanı çevürmeye. Yoruldukları zaman deyiştü-rürler, onlar dinlendikten sonra ötekilere dinlenme hakkı verirler. Delikanlılar bu

arada def çalarlar, türkü söylerler ve ma-niler diyerek eylentü yaparlar. Başlarlar çerez istemeğe, ev sahibi duymamazlıktan gelür. Bu sefer delikanlılar mani demeğe koyulurlar:

Daş kesmiyor ,daş kesmiyor.

Çerez gelsin daş üstüne

Ne gelürse baş üstüne.

Bunu duyan ev sahibi bestil, cevüz, dut kurusu, her ne varsa getirür. Bundan sonra türkü söylerler karşılıklı :

(Birinci gurup) :

Bir ufacık sunalar

Çevürürler konarlar

(İkinci gurup) :

Benim mezer taşımı

Emmimgilde yontarlar.

Bundan sonra el deyrmanına el vurur-lar.

(Her iki gurup birden) :

Vur ellerim vur

Sar kollarım sar,

diye söylerler.

Bulgur bitince yağlar, kaymaklar gelür, taze bulgurdan da pilav pişirilir. Yerler icerler ve sabaha kadar eylenürler. Sabah olduğunda da herkes evine gider." (2).

(1) Bu yemeklerin tarifini veren B. Mehmet YILMAZ, Şeditler Köyü/Yerköy 1920 doğumlu olup orta tahsillidir. Ankara'da Nisan 1971'de derlenmiştir.)

(2) Anlatan Bn. Bedriye Akgül, 1317 (H) Ho-zat/Elazığ doğumlu, kırk senedir Ankara'da otu-ruyor. Tahsilsiz. Mart 1971'de Ankara'da der-lenmiştir.

DERGİMİZ 25 YAŞINA BASTI

Elinizdeki Ağustos 1973 tarihli ve 289 nu-maralı sayısı ile dergimiz, yirmibeş yaşına basmıştır. Bu, aynı zamanda onbeşinci cildi-mizin de başlangıç sayısıdır.

Türk Folklor Araştırmaları'nı aksatma-dan çıkarmak uğrındaki güç uğraşımıza destek olan siz okurlarımıza teşekkürü borç biliriz.

T.F.A.

Kütahya Müzesi

Yazan : Arslan TORUN

Genel bilgi :

Kütahya müzesi, Ulu Cami yanındaki Vacidiye Medresesi binasında, pazartesi haricinde her gün 8.30 — 12.00 ve 13.30 — 17.00 saatleri arasında ziyaretçilere açıktır. Müze giriş ücreti 200 kuruştur. Resmi tatil ve bayramlarda bu ücretin yarısı alınır. Öğretmeni ile birlikte gurup halinde gelen öğrencilerden ve — ilgili mercilerden — özel müsaade alanlarla müze kimliği olanlardan ücret alınmaz.

Müze giriş ücretinin bir katını ödemekle, müzede hatıra fotoğrafları çekmek mümkündür. İlmî çalışmalarda kullanılacak ve sehba ile alınacak fotoğraflar için daha önceden Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nden özel izin almak lâzımdır.

Müzenin tarihçesi :

Kütahya Müzesi'nin temeli, şimdi Vahitpaşa kitaplığı olarak kullanılan, bir adı da Gökşadırvan olan İmaret Mescidi'nde atılmıştır. 6 Mart 1965 tarihinde Vacidiye Medresesi'nde hizmete açılmış ve müdürlük haline getirilmiştir.

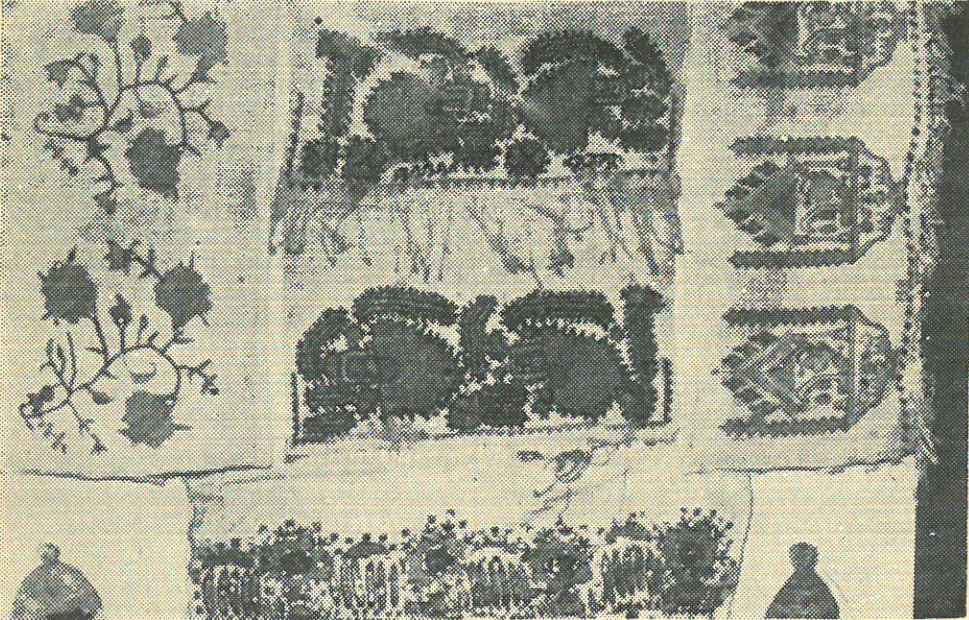
Medresenin, uzun süre bir rasathane olarak kullanıldığı söylenmektedir. Burada, Abdülvacit adlı keramet sahibi ünlü bir kişinin gökbilimi ile uğraştığı zannedilmektedir.

Vacidiye Medresesi, köfeki taşından yapılmıştır. Kütahya Kalesi ile Hızırlık Tepesi ve Acem Dağı arasındaki Sultanbağı deresi vadisinin şehir düzlüğüne açıldığı yerde bulunmaktadır.

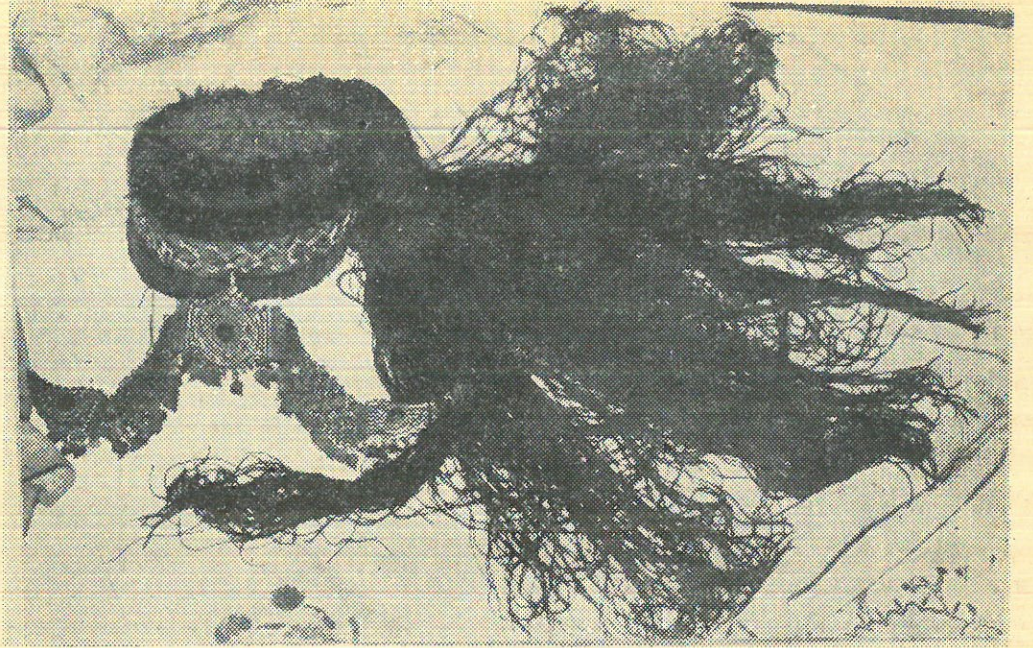
Medrese, H. 714 tarihinde (1314) Germiyan ileri gelenlerinden, Savcı oğlu U-mur Bey tarafından yaptırılmıştır. Bu binanın takriben, elli yıl öncesine kadar medrese olarak kullanıldığı sanılmaktadır.

Selçuk düzeni portali, umurunun müşterek ihtiyaçlarına ayrılmış avlusu, üstü tonozla örtülü mihraplı bir eyvanı vardır. Bunun sağ ve solunda üstleri kubbeli dersane olmaları muhtemel iki oda mevcuttur.

Bundan 55—60 yıl öncesine kadar, avlunun orta kısmında bir şadırvan varmış. Şadırvanın, ne zaman yapıldığı ve yok ol-

İşlemeli peşkirlerden güzide birkaç örnek

Kütahya'ya has gelin kız süs esyası bir başlık

duğu da kat'i olarak bilinmemektedir..

Bir başka rivayete göre de, avluyu bir kubbe örtmekteymiş. Son onarımlarla mevcut duruma getirilmiştir. Bina, ışığın çoğunu avludan almak mecburiyetindedir; bu sebeple üzerinin kubbesiz olduğu düşünülebilir. Medrese, halen kiremitli bir çatı ile örtülmüştür.

Asıl adı Umur Bey Medresesi olan, halk tarafından Demir Kapı Medresesi olarak bilinen bu medreseye, müderris Abdülvacit'in adına izafeten Vacidiye denilmiştir.

Kütahya müzesi, daha ziyade bir etnografya müzesi olma istidadındadır.

Müze, merkez ve çevreden toplanılmış mahalli kıyafetlerin, tarih öncesi ve tarih çağlarına ait arkeolojik eserlerin, Roma—Bizans devri heykeltraşlık eserlerinin, Selçuk ve Osmanlı çinilerinin, İslâmî ve gayri İslâmî mezar taşlarının teşhir edildikleri salonlar olmak üzere başlıca beş kısımda tanıtılmaya çalışılmıştır.

Kütahya ve çevresinden toplanılmış mahalli kıyafetler :

Merkez ve çevresinin mahalli kıyafetleri çok çeşitlidir. Gerek günlük ve gerekse düğün v.b. gibi mutlu günlere ait olanlarının

ayrı, ayrı adları vardır. Bunların bazıları kumaşın adını, bazıları da işleme çeşidinin adını, bir kısmı da sebebi belirsiz adlar almaktadır.

Yolaklı, fermene, çepken, ferace, egrimli, çatkılı, tefebaşı, pullu, dizbağı, izmirli, üç car, şallı, hareli, bindallı, gülbağcı, incili v.s. gibi ikiye yakın çeşidi bulan kıyafetlerle Kütahya giysileri apayrı bir önem taşımaktadır.

Peşkirler :

Müzede, işlemeli peşkirlerin en seçkinleri mevcuttur. Bunlar yerli boyalarla boyanmış, yerli ipliklerle işlenmiş eserlerdir. Renk ve motiflerin nispetleri çok ahenklidir. Renk hoşluğu, motif seçkinliği, desen güzelliği ve işleme ustalığı sanat severleri — adeta — büyülemektedir.

Çevre, aba, arabıye, bohça, cübbe, duvak, fermene, kaftan, kavuk v.b gibi işleme çeşitleri, sergilendiği köşeleri bir yeni gelin odası gibi süslemektedir.

Uçkurlar :

Bilhassa uç kısımlarında, güzide işlemler bulunan, bele doğrudan doğruya bağlandığı gibi şalvara da geçirilerek kullanılan enteresan eserlerdir, müzede mevcudu epeycedir.

Oyalar :

Kıyafete aşırı derecede önem veren bu belde kadını, tamamen el mehareti olan süslemede önemli yer tutan oya yapıcılığında da meharet göstermiştir. Müzedeki mükemmel oya koleksiyonu, bilhassa "cinsi lâtifleri" hayran bırakmaktadır. Bunlar, süslemek ve süslenmek için örgü tekniği ile yapılan eserlerdir.

İğne, dokuma, mekik, koza, mum, tığ ve filkete oyları başlıca çeşitlendendir. Oyalarda kullanılan ipliklerin hemen hepsinde, evlerde yapılan nebati boyalar hakimdir. Bugün ise alizarin denilen boya ön safta yer almıştır.

Esas oyalarda, iğne ile yapılmaktadır. Tığ ve mekikle yapılanları varsa da bunlar azdır. Motifler, en eski, eski, yakın zaman ve yeni zaman olmak üzere kısımlara ayrılmaktadır. En eski motifler, 100 — 200 sene öncelere ait olanlardır; eski olanlar, tahminen 50 seneden önce yapılanlardır; yakın zaman motiflerine gelince, ninelerin gençliklerinde yapmış olduklarıdır; yeni zaman oyaları ise, Meşrutiyet ve Cumhuriyet devirlerinde yapılanlardır.

Zehra Örnek Hanımefendi'nin tasniflerine göre, kâkül bastı, malak sattıran, Mecnun yuvası, yer yare küstü yar ardına düştü v.s. gibi biri diğerine benzemeyen pek çok çeşitleri vardır.

Para, tütün ve saat keseleri :

Bu nevi keselerin çokluğu, renk, işleme ve motif şekillerinin cazibesi el işlemeciliğinin ayrı bir güzelliğini aksettirmektedir.

Keselerde, muhtelif nüanslarda — penbe başta olmak üzere sarı, yeşil, kırmızı ve siyah — renkler maharetle kullanılmıştır. Krem, bej ve hafif gri renkler de görülmekte olup, kahverengi, turuncu ve sarı renkler ise tali derecede yer almıştır.

Bu nevi eserlerde, renk ahengine daha fazla tesadüf edilmektedir.

Etnografik eserler :

Çakmaklı tüfek ve tabancalar, teberler, zırhlar, yatağanlar, altın kakmalı hançerler, kuburluklar, ağız otu kapları, çok enteresan olan ok ve yaylar gibi etnografik eserler müzeye bir başka manzara vermektedir.

Bilhassa, tüfeklerin dipçik ağızlarına çok önem verilmiştir. Bir kısmı fildişi, çoğu sedef ve altınla — kakma tekniğiyle — tezyin edilmiştir.

Oyma ve kabartma olarak çeşitli motiflerle süslenmiş gümüş ve pirinçten lenger, ibrik, leğen, kahve tepsisi v.b. gibi madeni kaplar, bütün dikkatleri üzerine toplayan rasat aleti (üstürlap) ile yüzlere saplanan rüfai şişleri, yine Rüfai Tarikatı şeyh ve müritleri tarafından ayin esnasında vücudun bazı kısımlarına saplanıldığı söylenen ve meydan aynası denilen şişler, teslim taşları, çalpareler, muska mühürler, müttekalar, kudümler, keşkülle ve fesler gibi tekke ve derviş eşyaları zevkle seyredilen eserler arasındadır.

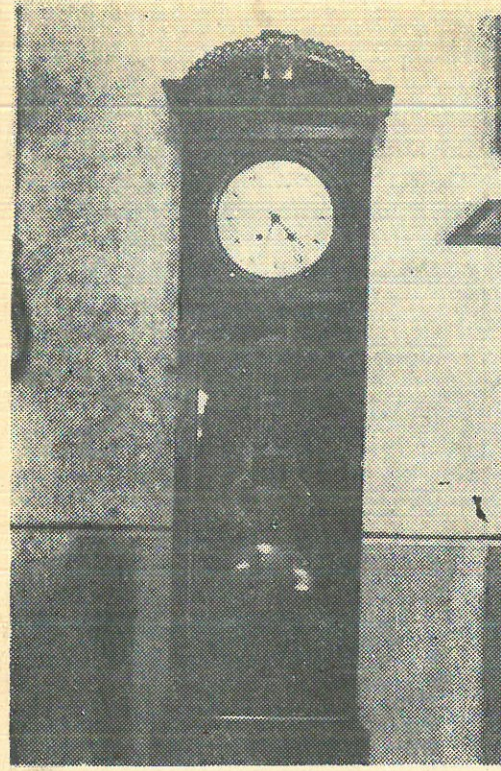
Gümüş çerçeveli aynalar, tepelikler, diademler, yüzükler, bilezikler ve sedef kakmalı nalınlar gibi süs eşyaları da ayrı bir zerafet göstermektedir.

Adedi epeyce olan, eskiden evlerde adeta moda haline gelen, çok ince bir işçilikle meydana getirilen fincan ve fincan zarflarındaki ince işçilik, gözleri kamaştırmakta, müzenin görünüşüne renk katmaktadır.

Kütahya'lı bir sanatkâr tarafından yapılmış duvar saati :

Büyükçe olan bu duvar saati, yerli ve yabancı ziyaretçileri hayran bırakmaktadır. Üstat sayın Prof. Dr. Süheyl Ünver'in bir yazısında bu saatin, aynı zamanda ayı, günü, dünyanın gökyüzündeki durumu, 24 saatin saniyesine kadar gösterdiği ve hafızlık kurulduğu yazılıdır. Bir demir veya bakır, çubuğa çarparak ses verdiği, kampaşının olmadığı, saatlerin ezani olduğu kadar zevalide kullanılabildiği aynı kalemce belirtilmiştir. Saatin tamamı müzededir.

Mezkûr saati yapan Kütahya'lı sanatkâr Mustafa Fehmi Efendi, bir saat de Atatürk'e hediye etmiştir. Bazı parçaları müzede olan bu saat içinde, sayın profesör, 24 taksimatı gösterdiğini, gece ve gündüz devir yaptığını, son derece sanatkârane bir işçilikle yapılmış olduğunu eski öğretmen — Kütahya'da — usta saatçi Nuri Efendi'den duyduğunu, Atatürk'ün bu saati alınca, çırak yetiştirdi mi? diye sorduğunu, yok denildiğini, öyle ise bir madalya gönderin emrini verdiğini, madalya Kütahya'

M. Fehmi Efendi tarafından yapılmış olan ve Kütahya Müzesi'nde bulunan eşsiz duvar saati

ya gelince, şerefine halkevinde bir toplandı tertiplendiğini, güzel bir musiki faslının olduğunu, M. Fehmi Efendi de Kütahya Mevlevihanesi'nde neyzen olduğundan, bir ney taksimi yaptığını, akabinde madalyanın taktim edildiğini satırlarında belirtmiştir.

Bu yaptığı saatlerin bütün plânlarını, M. Fehmi Efendi hazırlamıştır. Önce pirinçten bir levha döktürüp planını üzerine çizmiş. Çark dişlerini v.b. gibi aksamalarını, tornada birer, birer kendisi yapar, daha sonra İstanbul'dan getirdiği lüzumlu aletlerle tesviye edermiş...

Gümüş kaplamalı ağızlıklar, çok enteresan mum makasları, gülâpanlar, buhurdanlıklar, körüklü fenerler, kemikten kaşıklar, antik cep saatleri, gümüş kaplamalı ve işlemeli mushaf kapları, çok tipik madeni damga mühürler, zihinlerden çıkmayacak değerli eserlerdir.

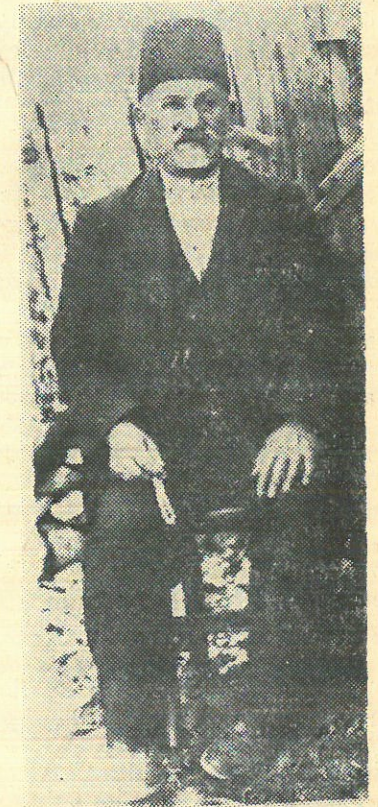
Kazıyıcı ve delici olarak kullanılan taş aletler, perkitör denilen taştan çekiçler,

taş, pişmiş toprak, ağaç ve kemikten ağırşaklar ve sileks tabir edilen çakmaktaşıdan el baltaları gibi tarih öncesi araç ve gereçler nadide eserlerdir.

Kalkolitik ve Bakır çağlarına ait terrekota (pişmiş toprak) kaplar, Hitit devrine ait çoğu mezar hediyesi terrekota fincanlar, kadehler ve maşrabalar ile Frig devrine ait çoğu madeni kapların taklidi ve mezar hediyesi olan seramikler dikkate değer antik eserlerdir.

Cam hamurunu üfleterek şişirmek ve sonra şekil vermek suretiyle yapıldığı söylenen ve bir kaç tane de pişmiş topraktan mevcut olan klasik devir gözyaşı şişeleri, ayrıca koku kapları, M. S. III. yıla ait zahire yahut içki küpleri, yine M.Ö. II — III .asra ait — üzerinde kabartma ya da oyma suretiyle yapılmış enteresan motifler bulunan — yağ kandilleri gibi eserler de çok ilgi çekicidir.

Türk hat sanatının güzelliğini gözler

Büyük bir ustalıkla yapılan saatin mucidi, iyi bir neyzen ve eşsiz sanatkâr M. Fehmi Efendi

önüne seren, çok güzel el yazıları ihtiva eden levhalar nefis parçalar arasındadır.

Üzerinde, aşağıdan yukarıya doğru "El ala, sırruhu, gudde, nakşbendi Şah Bahaeddin, ya Hazreti Muhammed yazılı, 1280 tarihli ve Halil Kasım imzalı levha hayattaki üstat hattat Hamid'den sonra geldiğini — ara sıra — Mısır radyolarının da belirttiği, halen Konya Garında muhabere şefi Hz. Mevlâna aşığı hattat sayın M. Arif Beyefendi'yi de — müzeyi ziyaretleri esnasında — hayran bırakmıştır.

Çeşitli çağlara ait sikkeler ile, madeni ve fildişinden yapılmış idoller, fibüla denilen çengelli iğneler, som altından diademler (alınlıklar), madeni muskalklar, inciden gerdanlıklar, çok enteresan iğ ağırşakları, madeni ayna ve bilezikler, ayaklara takılan, halhal denilen başka tür bilezikler, altın ve bronzdan yüzükler v.b. gibi eserler paha biçilmez değerlerdir.

Seydi Köy definesi :

Seydi Köy, Sabuncupınar nahiyesine bağlıdır. Müzedeki bu define, köy camisinin 19. 5. 1956 tarihinde temeli kazılırken, tesadüfen bulunmuştur; hepsi gümüşten-dir.

Bir çoban tarafından resmi makamlara ihbar edilmiştir; 687 adettir. Çok az bir grup okside olmuştur. Hiç el değmemiş denecek kadar iyi muhafaza edilmiştir; zira; yazı ve tasvirleri net olduğu kadar temizdir.

Bir yetkili bu hususta; Aleksandros kitabesini ihtiva eden sikkelerin 400'ü geçen bir yekûn ile en büyük bir grubu teşkil ettiğini, ayrıca Sinop, Alabanda ve Side şehirlerine ait sikkelerle Himyeri kitabeli bir tetradrahminin varlığını, definede en iyi tarihli sikkenin Makedonya'lı Philipus Andrisius'a ait olduğunu (M. Ö. 149—148) belirtmiştir.

Aizani (Çavdarhisar) örenyerinde mevcut olan, Roma devrine ait köprüler, tiyatro, hipodrum ve benzerine ender rastlanan muhteşem abide Zeus Mabedi (tapınağı)'nın resimleri, ziyaretçileri, burasını görmeğe adeta zorlamaktadır.

İnsanlık, sanat tarihi, diltarihi ve din tarihleri bakımlarından istifade edilen, üzerlerinde enteresan kabartmalar bulunan, çoğu kadınlara ait olan steller (gayri İsla-

mi mezar taşları) ile, İslâmi mezar taşları bir açık hava müzesine yetecek kadardır.

Roma devri heykel ve heykel parçalarıyla sütun başlıkları, müzeye ayrı bir cazibe bahşetmektedir.

Farklı ebatlarda yapılmış olan, Hititler'de Kubaba, Frigler'de ve Romalılarda Kübele denilen 3 adet bereket tanrıçası heykeli ve tanrıça Hekata (ay tanrıçası) heykeli sanat severler için ilham kaynaklarıdır.

Medrese eyvanı altında teşhir edilen Selçuk duvar çinilerinden parçalar, Bursa Yeşil Türbe çinilerinden resimler ve XV—XVI. asır Osmanlı çinilerinden örnekler, müzede tatlı bir bahar meltemi esintisi yaratmaktadır.

Medrese eyvanının mihrap kısmında ise, uzun süre hocalık yaptığı ve sanat ilmiyle uğraştığı, halkın Demir Kapı dediği, medreseye ismi verilen, Horasan eyaletinin Meşhed kasabasında doğan, Germiyan hükümdarı Süleyman Şah (1368—1387) zamanında Anadolu'ya göç ederek Kütahya'da yerleşen ve mezkûr medreseye müderris tayin edilen, bu görevi hayli uzun süren, mevcut eserlerinin hepsini bu zamanda yazan, 1434 ölüm yılına kadar müderrislikte kalan, meşhur bir hattat, iyi bir şair, akli ve nakli ilimlerde geniş bilgi sahibi olan. Üsturlap adlı manzum olarak, Şerh—ün Nikaya adlı nesir olarak yazdığı eserleriyle, Avrupa kütüphanelerinde astronomi alanında kaleme aldığı eserleri olduğu söylenen, II. Murat'a ithaf edilmiş Çağmî'nin Mülâhhas adlı kitabı üzerine yazılmış bir de Şerhi olan, O'nu Anadoluya getiren, yeni bir yurt aramaya sebep olan nedenin Mevlevilik Tarikati olduğu bilinen — devrinin alimi, keramet sahibi — Abdülvacib Efendi'nin sandukası da ziyaretçilerle dolup taşmaktadır.

Müzedeki eserlerin çokluğu, Kütahya merkezi ve çevresindeki arkeolojik ve etnografik eserlerin bolluğu, beldenin ötedenberi çini diyarı olması nedeni ile, etnografya müzesi, arkeoloji müzesi, çini müzesi v.s. gibi isimler altında Kütahya Müzelerini tanıtmak bizler için bir zevk ve gayretlerimize ortak olacak ileri gelen yerlilerle diğer ilgililerden beklediğimiz yardımlar yegâne dilek olacaktır...

Evlenme Âdetleri :

Arapgir Düğünü

Yazan : Şemsi BELLİ

1) KIZ İSTEMEK :

Evlenecek gencin ailesi, oğullarına uygun buldukları bir kızı istemeğe karar verirlerse ilk evvelâ kadınlar görücü gider, kızı görürler. Evlenecek çocuğun annesi ve kızkardeşinden ibaret olan bu görüçülere "Dünürcü" denilir.

Kız evi ile oğlan evi mutabık kalır da nişan yapmayı kararlaştırırlarsa muayyen bir müddet tâyin ederek nişan hazırlığına başlarlar.

2) NİŞAN :

Oğlanın babası, komşuları ve akrabaları toplanarak Perşembeye şerbet içmek için (Bu olayın Perşembe günü yapılması âdetidir.) Kız evine haber salarlar. Perşembe günü oğlan evi kız evine gider. Her iki tarafın akraba ve davetlileri huzurunda Hoca, kızı üç defa babasından ister; "verdim" cevabı alınır alınmaz yemek sofraları kurulup yemek yenilir. Yemekten sonra şerbet içilir. Oğlanın yakın akrabaları kız babasının elini öperler.

Bu merasime "Sakal öpme" denir. Sakal öpmeyi müteakip oğlan babası, kız için getirilen nişan ziynetini (Bilezik, Kemer, Altın, Küpe, Gerdanlık vs.) takdim eder. Buna da "El öpme" denir.

Bu merasimin haftası olan öbür Perşembeye, kız evinden oğlan evine bir sini baklava, kayın pedere, kayın valideye, görümce ve elti'lere munasip armağanlar gider. Buna "Yol" denilir. Bu işler bittikten sonra komşular ve uzak misafirler tekrar "Hayırlı olsun" demeye gelirler.

3) DÜĞÜN :

Düğün — nişan merasiminden sonra — her iki tarafın kararlaştırdığı muayyen bir müddette yapılır. Bu iş de sırasile şu şekilde yapılır : Evvelâ kızın elbisesi oğlan evinde bohçalanarak (bu bohçaya nişan denir) altın ziynet eşyası ile (ölümlük) bir adama verilip, kız evine yollanır. Kız evi, bu malzemeyi getiren adama —et müstesna— yemek yedirirler. Bahşış verirler.

Düğün günü kararlaştırıldıktan sonra hazırlıklar başlar. Kız evi gelinin tedarikine bakar. Yataklar kaplanır, her şey hazırlanır ve bu suretle "Cehiz" düzülür. Kız evine komşu olan halk, muhtelif hediyeler (yazma, fanila, mendil v.s.) gönderir. Bu hediyeler "Serçi" diye tesmiye edilir. Düğüne ancak serçi gönderenler çağrılır.

Bu sırada oğlan evi, bir koç, bir torba kına, ve şeker hazırlayarak kız evine gönderirler. Buna da "Kınaya Haber" denir. Bundan sonra artık davetliler çağrılır.

Düğünler, ekseriya Çarşamba ve Perşembe günleri yapılır. Pazartesine kızı ilk kınayı yakarlar. Bu "Hamam kınası"dır. Müstakbel gelin ağlar vaziyette başını elleri içine alarak kınacının önüne çöker. Kınayı mes'ut bir kadının yakması şarttır. Kadın, kınayı yakarken bir taraftan da türkü söyler :

*Yakın gelinin kınasını,
Anası çeksin belâsını,
Çağırın hanım halasını
Kızım kınan kutlu olsun!*

Salı günü kızın yakın bir akrabası, onları hamama davet eder. Kız evi, zenginse hamama çalgı ile gidilir. Gelinin başına bir duvak örterler. Hamama girerken def çalınır. İki tasın içine renkli mumlar dikiyerek, gelinle birlikte göbek etrafı üç defa dönülür.

Kız, yıkandıktan sonra aynı merasimle eve getirilir. Artık düğün yaklaşmıştır. Kız evi, oğlan evi durmadan çalışır, dinlenmeden işlerler.

Çarşamba günü oğlan evinden düğünçüler, davulcular ve bütün davetliler atlarla kız evine yollanırlar. Sağdıç en öndedir.

Kız evine vasil olunduktan sonra sağdıç tarafından ve kız tarafından kalkan iki kız müstakbel gelini getirirler. Gelinin ayağı altına —sağdıçın getirdiği— bir top ipekli sermek âdetidir.

Gelin, gene ağlar vaziyette gelerek sağdıçın önüne diz çöker. Bir tanesi de elinde bir kap kına tutarak sağdıca uzatır.

Defciler, hem çalmakta hem de söylemektedir:

*Atladı geçti eşiği,
Sofrada kaldı kaşığı,
Büyük evin yakışığı,
Kızım kınan kutlu olsun!*

Gelin ağlar. Başı eğik, kirpikleri yaşlıdır. Fakat defci, söylemekte devam eder. Ve oğlan evinin cefalarını şimdiden müjdeliler :

*Gelin ederler seni el gibi
Dikerler ortaya ince mum gibi
Elekten elerler un gibi,
Şen babanın evi şen olsun!*

Sağdıç gelinin elini tutar. O, elini sırkarken öbürü de okşuyarak açmaya çalışır ve kınayı yaktıktan sonra odasına gönderir. O gün bütün davetliler, kız evinde yemek yedikten sonra, davul - zurna ile beraber geri giderler.

4) KINA GECESİ :

Perşembe gecesi oğlan tarafı, bir miktar davar keserek kâmilan kebab yaparlar. Kız evinden oğlan evine de ayrıca elbise ve yemek gönderilir. Güveği, süslenecek çalgı ve şenlikle hamama gider. Oğlan evinde "Kebab gecesi", kız evinde "Kına gecesi" işte bu gecedir. Güveği, hamamdan geldikten sonra serçe parmağına kına yakmak en eski ve en önemli âdetlerdendir. Erkek evindeki bu kebab gecesinde davetliler sabaha kadar eğlenirler. Sabaha yakın tanyeri ağardığı zaman kılanet ve diğer çalgılardan sabahın seher vakti "bekliyorum yolunu" nağmeleri ortayı inletir, uyanıkların uykularını tatlı bir şekilde açar.

Kız evindeki merasime gelince: Ufacık taslara renkli mumlar dikilir, mes'ut olmuş (talihi iyi olan ve bir defa evlenen) kadınlar, küçük bir tasa kına koyarak gelinin etrafını çevrelerler. Geç vakte kadar oyun ve eğlence ile keyfedilir. Gece yarısına doğru şenlik çekilir çekilmez gelin ortaya dikilir. Evvelce bahsettiğimiz bahtiyar kadınlardan biri türkü ile kınayı yakar ve gelin yatırılır.

Perşembe günü : sabah erkenden gelinin cehizi gider.. Çarşamba, günkü da-

vetliler, yeniden kız evine gelirler. Bu misafirlere bu defa yalnız kahve ve şerbet ikram edilir.

5) GELİN BİNDİRMESİ :

Düğünün en acıklı safhası "Gelin bindirme" merasimidir. Neden acı olmasın ki.. Zavallı kız senelerdenberi yaşadığı baba evinden müebbeden ayrılıyor. Çocukluğundan genç kızlığına kadar geçen bütün günlerini, bütün hatıralarını bu mukaddes yuvada bırakarak herşeye veda ediyor artık. Gençliğini ve en güzel günlerini erittiği bu eve gelececektir. Artık gelse bile oraya ancak bir kadın olarak girebilecektir. Bu kapıdan kız olarak son defa çıkıyor!..

Düğün evi ve civarı şenlikle doludur. Gelin süslenerek anasının ve babasının elini öpüp vedalaşır. Davulcular, zurnacılar, defciler ve bütün kadınlar bu acı saatin melodisini söylüyorlar. Gelin ağlatma türküsü!..

İsmi bile insanın içini sızlatıyor!..

*"Hey ağalar! söyle durun divana
"Bir suna boylu hanım geliyor
"Tanamış zülfünü dökmüş bir yana;
"Bir suna boylu hanım geliyor
Davul çalar.. Zurna feryatlarla dalgalanıp gider. Gelin, arabasına, yahut atına binmek üzeredir.
Defci, gene başlar :
"Çekin atı yolun kıyasına,
Çağırın gelinin bey dayısına
Kızlar gelsin darısına,
Yürü gelin sağlık ile!"*

Gönüller acı bir raşe ile titrerler, lâkin onlar, gelin ağlatma türküsüne bütün şiddetiyle devam ederler :

*"Altuna tas içinde kınam ezildi
Şimsir tarağıyla zülfüm çözüldü
Benim yazım yadilere yazıldı
Doldur pınar, doldur, ben gidiyorum
Annemi, babamı terk ediyorum!"*
Gönüller üzgün gözler yaşlıdır... Kadınlar durmadan hıçkırır, gelin durmadan ağlar..

*"Gelin ağlar yaşın yaşın
"Gitmem diye sallar başın.."*

Defci durur.. kadınlar söyler :

*Geline gerek bir bacı,
"Ağlayalım acı acı,*

*"İki gözüm, canım bacı!
"Gidiyim haberiz olsun,
"Şen babamın evi şen olsun."*

*"Geline gerek bir ana,
"Ağlayalım yana yana,
"İki gözüm canım ana!
"Gidiyim haberiz olsun!;
"Şen babamın evi şen olsun!"*

*"Geline gerek bir baba,
"Ağlayalım kaba kaba,
"İki gözüm canım baba"
"Gidiyim haberiz olsun,
"Şen babamın evi şen olsun!"*

Bu defa gelin sarsıla sarsıla hıçkırır. Doya doya ağlar. Defci gene defi ele alarak gelini teselli eder :

*"Gelin ağlama!.. yazındır,
"Güveyi senden uzundur.."*

Gelin binerken para serperler. Oğlan, evine gidilince gelinin ayağına kurban keserler: güveği de dama çıkararak gelinin başına bahşiş serper, sonra gelini koltuklayıp içeri götürürken altın bir hediye vermesi âdettir.

Gelin, o gün güveği ile konuşmaz. Öğle sonu güveği, bir defa gelinin odasına girer. Bir saat kadar kaldıktan sonra çıkar. Güveğinin içerde az veya çok durması gelini sevme nisbetine göredir.

Şimdi oğlan evi şen... Kız evi yaşlıdır. Hoca gelir. Güveği ile gelin, iki rekât namaz kılarlar. Güveği, namazdan sonra, gelinin yanına giderek, ayağının ucuna basar (Bu helva getir, yiyelim!) demektir. Gelinle beraber getirilen bir tepsi helva ortaya konur; birlikte yerler.. Bu ömürlerini tatlı geçirmek için eskidenberi yaptıkları bir âdettir.

Sağdıç dışarda bekler. Ve, gelinle güveği, gerdeğe girerler.. Bunun ertesi günü akrabaları gelini görmeye gelirler. Buna "Yüz açma" denir. Yüz açan kayın validenin, kayın pederin geline münasip bir hediye vermeleri şarttır. Bilezik, yüzük, gazi v.s. gibi.

Bu yüz açma töreninde kız evi tarafında gelen misafirlere geline hediyeler verilir. Oğlan evi bu misafirleri bir öğlen yemeğiyle ağırlar.

Bütün işler bitmiştir, artık gelin yeni evine almaktadır.

Bize gelen KİTAPLAR

● Atâ TERZİBAŞI : "Kerkük Hoyratları ve Mânileri". I. Cilt, ikinci basılış, düzeltme ve ekleriyle. Edebiyat ve musiki bakımından Hoyrat ve Mâni biçiminin kavramı, doğuşu, gelişmesi hakkında toplu bir inceleme ile. Bağdat'ta 1970—1973 de El—Ümme Basımevi'nde Türk harfleriyle Türkçe olarak basılmıştır. Türkmen Kalemleri Ocağı, P.K. 5718, Bağdat (Ata Terzibaşı, Avukat, Kerkük—Irak) tarafından yayınlanmıştır. 23x17 boyunda, 340 sayfa, fiyatı yazılı değil.

● Türk Dil Kurumu : "Türk Dili Araştırmaları Yıllığı — Belleten 1972". Müdür: Ağâh Sırrı Levend, Yazı Kurulu: Ahmet Caferoğlu, Hasan Eren, Caferoğlu, Korkmaz, Levend, İz, Deligönül, Alpay, Kut (Alpay), Olgun, Mollova, A. T. Kut, Eren, Hatiboğlu ve Dilâçar'ın yazıları yer almaktadır. TDK Yayınları, Sayı: 371. 24x17 boyunda, 282 sayfa, 35 lira.

● Oya ADALI : "Dadaloğlu". Ozanın hikâyeleştirilmiş hayatı ve şiirleri. TDK Halk Kitapları, Halk Ozanları Dizisi : 1. 19,5x13,5 boyunda, 70 sayfa, 5 lira.

● Aziz NESİN : "Leylâ ile Mecnun". Fuzuli'den günümüz Türkçesi'ne aktarılmıştır. TDK Halk Kitapları, Halk Öyküleri Dizisi : 2. 19,5x13,5 boyunda, 82 sayfa, 5 lira.

● Tahir Kutsi MAKAL : "Âşık Veysel". Hayatı, sanatı ve eserleri. Ararat Yayınevi. İkinci baskı. 20x14 boyunda, 240 sayfa, 15 lira.

● Saffettin PINAR : "Yüz Türk Büyüğü". Şiirler ve biyografilerle. Birinci ve ikinci ciltler birlikte. İsteme adresi: S. Pinar, P.K. 325, Beyoğlu — İstanbul. 20x14 boyunda, 242 sayfa, 20 lira.

● Necati BEY — Mehmet ÇAVUŞOĞLU (Hazırlayan) : "Necati Bey Divanı". Tercüman 1001 Temel Eser: 13. Necati Bey'in hayatı, Eserleri ve faydalanılan kaynaklar. Kasidelerinden seçmeler ve Şehzade Abdullah mersiyesi. 19,5x13,5 boyunda, 270 sayfa, 10 lira.

Cer Hocası

Yazan : Malik AKSEL

(Bu yazı, emekli bir köy öğretmenin 1921 yılına ait bir hatırasıdır)

Köylüler her sene ramazana bir hafta kala cer hocalarını beklerlerdi. Bunların bir kısmının daha sakal, bıyıkları çıkmamıştır. İçlerinde henüz onsekizini doldurmayanlar bile vardır.

Bekleye bekleye, nihayet Kayagöz Köyü'ne de bir molla geldi. Camiin maksuresinde yatacak, her akşam muhtar ve imamla birlikte bir ağanın evinde iftar edecek, sahurda köy bekçisi yemeğini camiye getirecektir.

Yeni hoca bir yerde görününce köylüler ayağa kalkıyor, ona yer gösteriyor, hatta yaşlı başlı kimseler elini öpüyorlardı.

İlk gün, muhtar Köse Ali Ağa onu yanına davet etmişti. Kahvede hem çay içiyorlar, hem de birşeyler konuşuyorlardı. Daha ziyade muhtar konuşuyor, molla da tasdik eder gibi boyuna başını sallıyordu. Öğle vaktine kadar genç molla ile köse muhtarın köşedeki peykede konuşup durdukları görüldü. Ne konuştukları, herkesin meçhulü idi.

Ramazan gireli bir hafta olmuştu. Sıcak bir yaz günü idi. Camiye bitişik odamda kâh kitap okuyor, kâh rutubetten mantarlaşmış tavan tahtalarında gözlerimi gezdiriyorken, birden ürperdim. Kulağıma acııp, anlaşılmaz, kalınlı inceli sesler gelmeğe başlamıştı. "Ah"lı, "Of"lu kadın sesleri... Hattâ ağlamalar, sızlamalar...

Ne oluyor diye hemen yatağımdan fırladım, dışarı çıktım. Sesler camiden geliyordu. Yaklaştım. Pencereden camiın içi ve genç mollanın sırtı görünüyordu. Arada bir elini kaldırıp rahle üzerinde bulunan kara kaplı kitaba vuruyor, birşeyler söylüyordu. Mollanın önünde hiç kimse yoktu, ama ah'lar, of'lar kesilmiş değildi. Bu sesler nereden geliyordu?

Belli etmeden pencereden başımı uzattım. Hocanın önünde camiın bir duvarından diğer duvarına uzanan bir branda bezi gördüm. Köy kadınları bunun arkasında idi. Kıpırdamalar, fısıltılar hep buradan geliyor, kadınların gölgeleri perdeye aksediyordu.

Genç hoca şöyle diyordu:

— Ey hatunlar, bu kitap ne yazıyor biliyor musunuz? Bilseniz günah işlemezsiz, büyüklerinize isyan etmezsiniz. Kim ki velinimetine isyan eder, kebairden birini işlemiş olur. Hak kelamı, büyüklere itaatı emir buyuruyor. Amma, zamanede haram helalden ayrılmaz oldu. Günahlardan kaçınılmaz oldu. Neden bet bereket kalmadı, günahlarımızdan! Neden fenalıklar çoğaldı, isyanımızdan! Neden başımıza taş yağmıyor, evliyanın, enbiyanın, ülemanın yüzü suyu hörmetine... Küçük, büyüğü bilmez, kadın, ehlini, kocasını dinlemez, itaat etmezse, yarın mahşer gününde ne yüzle huzuru Rabbelalemine varılır, varılmaz! Ya nereye varılır, gayya kuyusuna, hem de esfelissafiline, anladınız mı? Sonra bunların saçlarından neuzubillah zebaniler tutup katran kuyusuna salacaklar, kızgın maşalarla enselerinden dillerini çekeceklerdir. Neden, bu dilleri ile kendi helali olan erine karşılık verdiği için. Tanrı, cemi cümleyi habı gafletten ikaz buyursun..

Bu sözlerden sonra, perdenin arkasından ah'lar, öf'ler, tövbeler, istiğfarlar yükselir. Bir ara cer hocası merhamete gelir, ezberlediği vaazı tekrar eder:

— Amma, kim ki ehline (kocasına) itaat eder, bin defa Kâbeye gitmiş kadar sevaba nail olur. Tanrı ol kuluna cennetinden nice köşkler ihsan eyler. Günahkâr kullarının günahlarını af eyler. Ey hatunlar, bu defa da aşk ile, şevk ile tövbe istiğfar edelim.

deyince, kadınlar tövbelerle karışık, uy uy nedir bu günahımız, nedir bu isyanımız, diye bağırarak neredeyse köyü ayağa kaldırdılar.

Aradan birkaç gün geçmişti. Köy kahvesinin yaşlı sahibi bana şöyle dedi :

— Eee muallim efendi, genç hoca doğrusu yaman çıktı. Kadınların artık namazdan, niyazdan başları kalkmıyor. Tecrübesiz diyorlardı ama, yeni hoca bütün kadınları afsunladı. Kocaları onlara söz geçiremiyor, şimdi hepsi değişti. Eh, ne de olsa okumuş hoca başka oluyor. Bizim köyün imamı söylesin dursun, onun arka-

Köye Cer Hocası olarak gelen genç mollanın vaazını, gerilmiş branda bezinin ardında izleyen kadınları gösteren temsili resim.

sında namaz kılınmaz diye, hepimiz kılıyoruz işte! Doğrusu maşallahı var. Yalnız şöyle bir durum var, genç hoca kadınlara ders veriyor ama, ona da bizim köse muhtar ders veriyor. Fakat olsun, hepimiz memnunuz, elini öpüyor, hayır duasını alıyoruz.

Genç hocanın muskası da nefesi gibi keskin idi. Cin çarpmasına, çocuğun altına yapmasına, eve hırsız girmesine, bit, pire ısırmasına, nazar değmesine, herşeye muska veriyordu. Komşu köylerden bile mescide kadınlar geliyor, bu mübarek hocanın vaazına devam ediyorlardı.

Yine birgün ikindi vakti inceli kalınlı seslerin çoğaldığı bir sırada, hoca, vaazda sunları söylüyordu :

— Kim ki yeni elbiselerini helâl olan erleri karşısında giymeyüp de, düğün ve seyirlerde giyerse neuzubillah asi ve günahkâr olur. Tövbe ve istiğfar lâzımdır. Allah cemi cümlemizi dalalet yolundan korusun, kebairden siyanet etsin. Ey hatunlar, bu sefer de yine aşk ile şevk ile hep birlikte tövbe edelim derken, mescidin camları zangırdamaya başlar.

Genç hoca bu defa "bakalım kitap ne söylüyor" diyerek elindeki kitabın bir sahifasını çevirir :

— Hatunlar kınalarını namahreme göstermesinler. Yoksa etikleri dualar, kıldıkları namazlar, verdikleri sadakalar kabul olunmaz, anladınız mı?

Hocanın her cümlesi kadınların ah'ları, of'ları ile bitiyordu. Anladıklarına da, anlamadıklarına da her sözde ellerini kaldırıp yarıcağık göğüslerini yumrukluyorlar, "uy uy uy, nedir bu taksiratımız. nedir bu günahımız diyorlar başka birşey demiyorlardı. Branda bezi yirmi gün içinde delik deşik olmuş, her delik adeta küçük bir köy penceresine dönmüştü. Kadınlar vaaza gelirken hocanın nasihatini unutmış gibiydiler. İçlerinde rastıklı ve sürmeliler pek çoktu. Sanki camiye değil, düğün evine geliyorlardı.

Genç hoca ezberlediğini söylemekten bıkmadığı gibi, kadınlar da onu dinlemekten bıkmıyorlardı. Hergün ikindiden sonra aynı vaaz, aynı cemaat vardı. Arada bir dışarıdan da misafir köy kadınları geliyor, genç hocayı dinliyorlardı. Bu hoca her ne

kadar kadınları cehennem ateşi ile yakıyor-
sa da, bunlar, Yusuf'a benzettikleri hoca-
yı görmek için bu ateşe razıydılar. Hattâ
bu genç hoca birşey dese de, demese de
ah'lar, of'lar koro halinde devam ederdi.

Ramazanın son günlerinde, artık arada-
ki perde yarı kalkmış gibiydi. Kalkmasa
da kafese dönmüştü.

Hocanın son vaazları şöyle idi :

— Ey hatunlar, mübarek Ramazan-ı Şe-
rifte üzerimize vacip olan —vebali bende
kalmam diye söylüyorum— sadaka-i fit-
rinizi unutmayın. Kıldığımız namazların,
tuttuğunuz oruçların kabulü sadaka-i fit-
rindir. İlle ve lâkin bu sadaka kime veri-
li diye sual olundukta, dul komşunuza,
yetim çocuklara, âmâlara (körlere), sa-
katlara ve sonra kendini din uğruna ada-
mı şü ülemeyi sabirine, yani sizlere doğru
yolu gösteren bir ibadullah... Hatunlar, u-
nutmayın hoca hakkı, Tanrı hakkıdır.
Gaflet olunmaya, işittik işitmedik deme-
yin, böyle amel edin ey kadınlar.

Artık Cer Hocası köye veda ederek sıla-
ya çıkacak olduğundan son nasihatleri ver-
mektedir. Branda bezi yerlerdedir. Bunu
kim bu hale koymuş, belli değil. Kaç göç
ortadan kalkmış. Kadınlar kınalı elleri, bi-
lezikli kolları, her türlü yeni elbiseleri ile
görünüyorlar, çiçekli mendilleriyle gözyaş-
larını siliyorlar. Hoca da hüznü idi.
Birşeyler söylerken sesi titriyordu.

Bütün köy halkı genç hocadan memnun.
Yalnız köyde biri var ki inadını kıramı-
yor. "Bu tüysüzün vaazı da, namazı da ca-
iz değildir" diyor, bunda ısrar ediyor. İ-
mam Salih Efendi durmadan söylüyor,
arkasından, "kime anlatırsın" diyor, başı-
nı sallıyor ve ilâve ediyor :

— Bir defa sakalsız vaaz edilmez. Meş-
hur yüz kitap yazmış, Müstekim zadeyi bi-
le kürsüye çıkarmamışlar. Sebebi, ilmi,
fazlı yerinde ama, köse imiş. Bu molla ise
hem tüysüz, hem cahil. Bir dersi bir ay
uzattı. Köyde köse muhtar varken, bir de
bu çıktı. Şimdi gel de bu köyde imamlık
yap. Ana hakkı, ebe hakkı, hoca hakkı ö-
denmez. Ben bunların hepsine Hak kelâmını
öğrettim, öğrettim ama anlayan oldu
mu, ne gezer... İşte ben onun için bu köy-
den gitmek istiyorum. Bir yerde kadir,
kıymet bilinmeyince orada durulmaz. Var-
sa yoksa, tüysüz hoca, Bir de ne diyorlar,

hâşâ sümme hâşâ, Yusuf Aleyhisselâma
benziyormuş!.

Eski hoca, köy imamı bütün bütün de
unutulmuş değildi. Akşamları cami önünde
bir taşın üzerine çıkarak, İstanbul'daki ra-
mazan topu gibi, çifte ile iftarı ilân eder,
arkasından akşam ezanı okurdu .

Köy imamı hiç de tecrübesiz değildi. Her
defasında çiftteyi ateşlemeden önce, bir
çubukla namludaki barutu ölçerdi. Bir de-
fasında, barutun ağzına kadar dolu oldu-
ğunu görünce Salih Efendinin tepesi at-
mıştı. Sık sık böyle tatsız şakalar yapan
kahvedeki delikanlılara dönüp şöyle de-
mişti:

— İmamın mirasına mı konacaksınız ?
Ne verdiniz bana ki onu çok görüyorsunuz,
behey hayasızlar, beynamaz, veledizinalar,
Allah'tan korkmaz kultan utanmaz ha-
ramzadeler! Ben size dini diyaneti öğretti-
ğim için mi bu nankörlüğü yapıyorsunuz.
Beni bu mübarek günde günaha sokuyor-
sunuz!

Bunları dedikten sonra da, silahı bir ta-
rafta atarak abdest tazeleyip camiye gir-
mişti.

Bayram arefesinde, mescidin önüne bü-
yük bir keten bezi serilmişti. Vaazdan çı-
kan kadın cemat, yanlarında getirdikleri,
çevrelerine bağladıkları fitrelerini usulca
bu beze bırakarak "Allah kabul etsin" di-
yor ve cer hocasına bir kere daha bakarak
oradan ayrılıyorlardı.

Harman yeri kadar geniş olan bu örtü-
üzerinde neler yoktu ki... Mavi taş düğme-
li mintanlar, şile bezi gömlekler, uçkurlu
donlar, pazen hırkalar, trabzon bezi en-
tariler, silmeler, yağlıklar, yün çoraplar,
takkeler, mestler, papuçlar, havlular, peş-
kirler, mendiller, mirvaklar, sakal tarak-
ları, kumaşlar, bakır tabaklar, kâseler, ib-
rikler, hacı yağları, kaşıklar, misk koku-
ları, eldivenler, nalınlar, divitler, karniş
kalemler, nazar boncukları, bayram şe-
kerleri, misk sabunları, enamışerifler,
Mekke hurmaları, heybeler, cüz keseleri,
hilali gömlekler, vs...

Bu hediyeleri taşisa taşisa ancak bir
"surre" devesi taşıyabilirdi. Kapıya birik-
miş köylülere, çocuklara da bezir yağı (!)
ile yapılmış çörekler dağıtılmış, köy ima-
mı Salih Efendiye de bu çöreklerden bir
tane düşmüştü.

Hacı Yusuf ve İki Destanı

Yazan : M. Sabri KOZ

Hacı Yusuf, oğlu Ali Ünal'ın verdiği
bilgiye göre 1889 yılındadoğup 1944'de 55
yaşındayken ölmüştür (1). Aşağıdaki des-
tanlardan birincisi onun Çanakkale Savaşı'
na katıldığını gösteriyor. O yıllarda 25—26
yaşlarında olması gereken Hacı Yusuf, ölü-
müne değin köyünde çiftçilik yaparak ya-
şamıştır. Onu usta bir halk ozanı sayma-
sak da başarılı bir destancı olarak göstere-
biliriz (2).

Birinci destan, metinler ağızdan derlen-
diği için yer adlarının sıralanışı yönünden
düzenli görünmüyor. Dörtlükler arasında
karışmalar olabilir. Ali Ünal'ın verdiği sı-
rayı bozmadım.

İkinci destan'da dörtlüklerin son dizele-
rinde birlik yok. On dörtlülük destanın
yedi dörtlülükünde son dizeler "Akli olan
dul avratı almasın" biçiminde, üç dört-
lülükte de "dul avrat" redifi kullanılıyor. Bu
ikinci destan konu bakımından yaygındır.
Adı bilinen ya da bilinmeyen birçok halk
ozanının "dul avrat" üstüne söylenmiş
destan ve türküleri vardır. Bunlardaki kö-
tüleme yolları kalıplaştığı için genellikle
benzerlik göstermektedirler. Halk ozanla-
rının söylediği destanlar arasında konu ve
söyleyiş biçimi yönünden benzerlikler gös-
teren bir iki destan çeşidi daha vardır. Yaş,
Esnaf ve Öğüt destanları böyledir.

I

"CİHAN HARBİ İÇİN DESTAN" (3)

Garadeniz Boğazı'nı terk ettik
Eşyalar için de araba dutduk
Hisarın Çayır'da bir gece yatdık
Bizi bu hallerde gören ağlasın

Uzun Köprü'den de düşdük yollara
Gören dayanamaz bizim hallere
Gayli postu atdık gurbet illere
Bizi bu hallerde gören ağlasın

Çanta dalmı kertti acıdı kolum
Kimseler sormuyor bu garip halim
Böyle yaşamadan iyidir ölüm
Bizi bu hallerde gören ağlasın

Su bulamadım matramı dolmaya
Umudum yok memlekete gelmiye

II

"DUL AVRAT DESTANI"

Dul avrat alanlar bir beni görsün
Kenefe dalmamı irahat dursun
Eğer gurtulursa sadağa versin
Akli olan dul avratı almasın

Eşşeğe bindirsen dağa götürsen
Kölge etsen aşsamaca yatırsan
İncitmeden geri eve getirsen
Yıldım işinden der gine dul avrat

Dul avradın ters götürün salmı
Zebaniler bağlasınlar golunu
Gocalardan topladığı malını
Her saat başına anar dul avrat

Dul avrat alması gayet kekredir
Öteber (i) al deydi seni yıpradır

6737

*Fırsatın bulunca sonra hoptadır
Akıl olan dul avradı almasın*

*Bir kız alda tek bir gözü kör olsun
Onun ömrü ebediyen var olsun
Dul avradın gabirciği dar olsun
Akıl olan dul avradı almasın*

*Seni gayli bizim köyden almazlar
Gazmacı'ya varsan huyun bilmezler
Seni alın vadesiyen ölmezler
Akıl olan dul avradı almasın*

*Gideceğim ben Yodar'a kömüre
Nal gırgı olsan gomam demire
Dul alması zarar imiş ömüre
Akıl olan dul avradı almasın*

*Dur dediğim yerde asla durmadım
Gahir çekip hiç sıkıntı görmedim
Efendi babama bir su vermedim
Akıl olan dul avradı almasın*

*Ben sana alırdım tahan halvası
Haksızın belası verir mevlâsı
Yâre bir şey vermek muhabbetin cilvesi
Gurtlu çiri uğrun yedin dul avrat*

*Ata bindiririm diyerek geldi
Bir çorap yanında cefair oldu
Bu kez Hacı Yusuf haddini bildi
Akıl olan dul avradı almasın*

(1) Devlet Demir Yollarında ateşçi olarak çalışan Ali Ünal da halk ozanıdır. Memleketin-

de, çalıştığı yerlerde Aşık Ali diye tanınmıştır. Yaşam öyküsünü ve şiirlerini ileride yayımlayacağım .

(2) Oğlu başka şiirlerinin bulunduğu söylemişse de derlemek olanaklı olmamıştır.

(3) Destanların adını Aşık Ali'nin ifadesine uyarak ben koydum.

ACIKLAMALAR :

Garadeniz Boğazı / İstanbul Boğazı olacak; Hisarın Çayır / Neresi olduğu bulunamamıştır; Uzunköprü/Edirne'nin ilçesi; gayli/gayrı; kertmek/Burada uzun süre taşındığı için çantanın bıraktığı iz anlatılmak isteniyor; Keşan / Edirne'nin ilçesi; Gelibolu / Çanakkale'nin ilçesi;Yalova / İstanbul'un Marmara Denizi'nin güneybatısına düşen ilçesi; Neşet Paşa Çeşmesi / Bir çeşme olduğu belli. Bugün var mıdır bilemiyorum; Gurudağ / Saros Körfezinin kuzeydoğusundaki Korudağı olacak. Aşık Ali'nin belleği ya da babası yanlış olmalı; Eksemik / Böyle bir yer adına rastlayamadım. Yalnız "1915'de Çanakkalede Türk" adlı kitapta Bolayır'ın kuzeydoğusunda Bolayır — Yeniköy arasında Eksamil adlı bir yer adına rastladım. Orası olabilir. (Yayımlayan: Millî Müdafaa Vekâleti Erkân—ı Harbiyye—yi Umumiyye Riyaseti Harp Tarihi Dairesi Başkanlığı, Ankara 1957, İkinci Krokî; Çorlu / Tekirdağ'ın ilçesi; kekre / Burada kötü anlamında; Gazmacı / Yalın köyüne yakın bir köy; Yodar / Kalecik yöresinde kömür elde edilen bir yer; Çir / meyve kurusu; uğrun / gizli; Cefair / cevahir.

Yıllık abonesi : 30,
altı aylık abonesi : 15
liradır.
Yurt dışı senelik abone :
\$ 4, £ 1.5, DM 12

**TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI**

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı:
Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 49 74

(TÜRK) HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

yalnız değilsiniz

TÜRK TİCARET BANKASI'nın

GARANTİLİ ÇEKLERİ

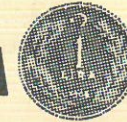
DAİMA YANINIZDADIR

SUBELERİMİZ SİZİ BEKLİYOR

**TÜRK
TİCARET
BANKASI**

**EN KÜÇÜK
TASARRUFLARINIZA,
BÜYÜK
TASARRUFLARINIZ
GİBİ DEĞER
VEREN BANKA**

AKBANK

(Folklor : 92)

(Basın : 60039 — 94)

(Folklor : 93)

1868 - 1973

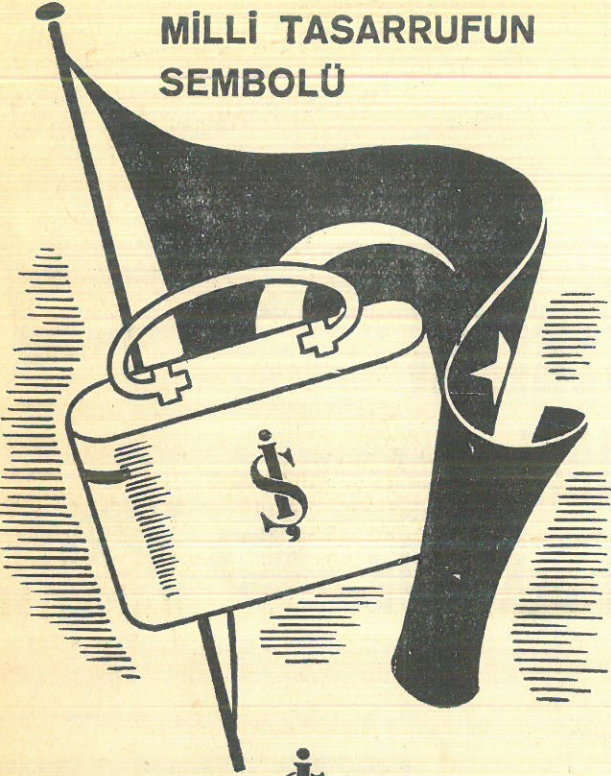
**ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
ZENGİN İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET**

ASIRLIK TASARRUF BANKASI

**EMNİYET
SANDIĞI**

MİLLİ TASARRUFUN
SEMBOLÜ

TÜRKİYE **\$** BANKASI
paranızın... istikbalinizin emniyeti

(Folklor : 97)

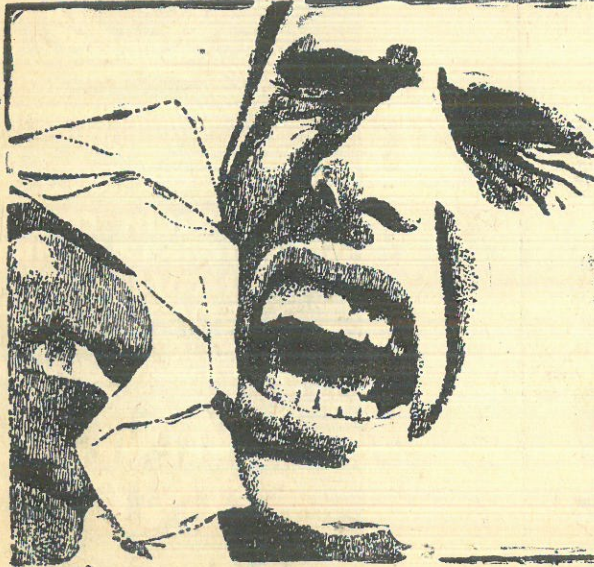
Siddetli
baş
ağrılarına
karşı

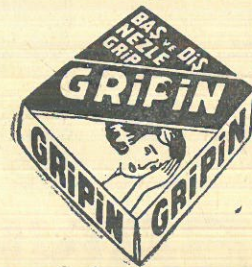
OPON
KULLANINIZ
OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago,
romatizma ağrılarını teskin eder
OPON, bayanların menayyen zaman-
lardaki sancularında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans : — 95)

(Yeni Ajans : — 96)

GRİPİN, nezle
başlangıcında birçok
fenalıkları önlemek
bakımından faydalıdır.
GRİPİN, 4 saat
ara ile günde
3 adet alınabilir.

GRİPİN

C-VİTAMİNLİ
PORTAKAL ÖZÜ

Oralet

Bir bardak suya
bir kaşık ORALET,
koyarak taze
PORTAKAL SUYU
içebilirsiniz.

(Radar R. : — 98)

**HOS
BAG**

ŞARAP
SANAYİNDE
KALİTE ve NEFASET
ÖRNEĞİNİ YINE
**TEKEL
SUNAR**

(Basın : 60255 — 100)

TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI A. Ş.

KURULUŞ : 1946

YURT İÇİNDE
195 ŞUBE

Tasarrufu teşvik ikramiyelerinde
7,5 MİLYON LİRA
para ikramiyeleri

TÜRKİYE
GARANTİ BANKASI

(Folklor : 99)

**ANADOLU
BANKASI**
SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
kısacası
AİLENİZİN BANKASIDIR

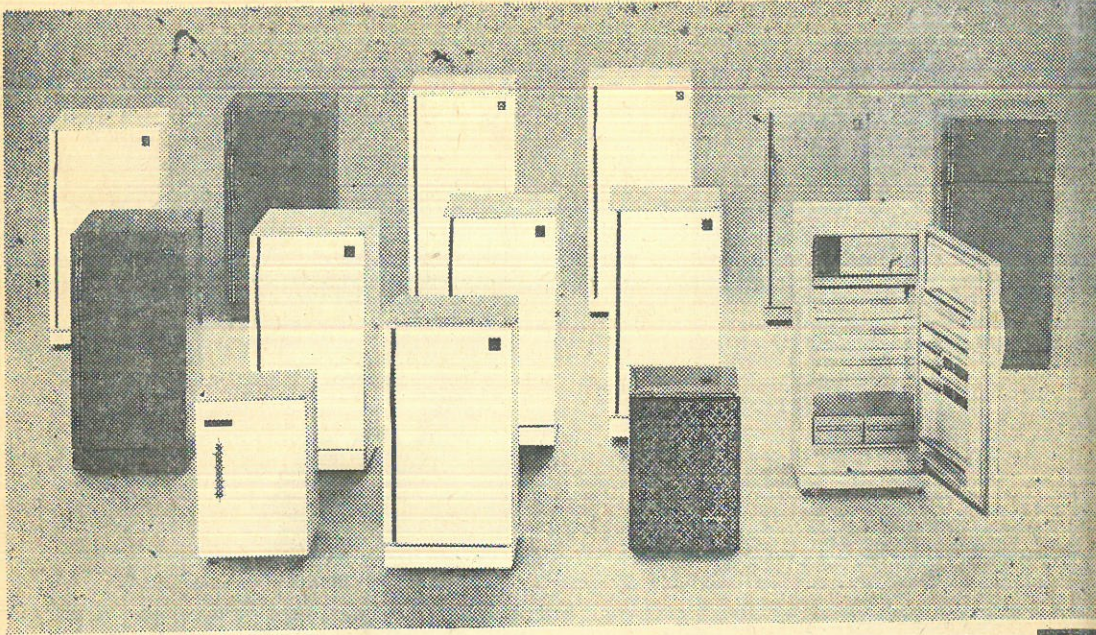
(Folklor : 101)

11.2 Kasım 1973

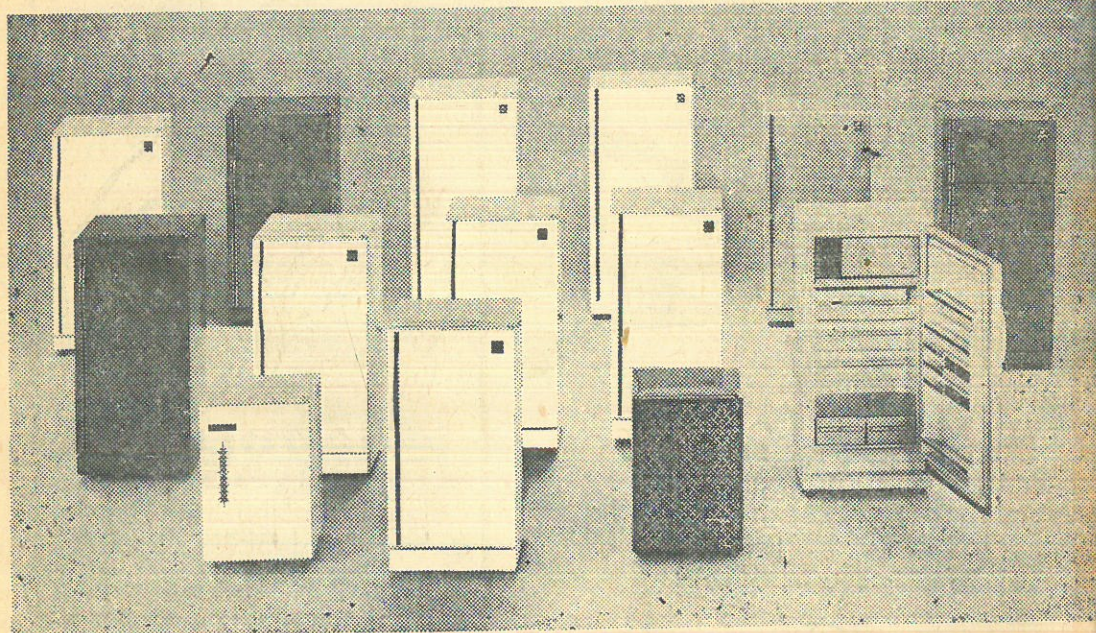
Devlet Nüshası

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

buzdolabında

ARÇELİK
KALİTEDE ÖNCÜ...FİYATTA ÖLÇÜ

EYLÜL 1973

İÇİNDEKİLER :

Kukla Bızım Malımızdır	Nezih ARAZ
"Mamıza Yalamak" Üzerine	Mustafa ATAMAN
Yozgat Manilerinden Bir Demet	Muhsin KÖKTÜRK
Ermenek'ten Derlenen Bilmeceler	Levent VARLIK
VIII. Türkiye Âşıklar Bayramı Konya'da Yapılıyor	T.F.A.
Çöğür'ün İcad Edildiği Yer	Etem Ruhi ÜNGÖR
18-22 Eylül'de Ankara'da Folklor Uzmanları Yüksek Danışma Kurulu Toplanıyor - I. Uluslararası Türk Folklor Semineri 8-14 Ekim'de Yapılıyor	T.F.A.
Halk Edebiyatımızda Bülbül	Ali Esat BOZYİĞİT
Önemli Bir Yiyecek : Acı Soğan Üstüne	Sitki SOYLU
Folklorelarımız : İshak Sunguroğlu	Ali Rıza ÖNDER
Mahmutgazi Köyünde Ölümle İlgili Gelenek ve İnanışlar	Dr. M. TUĞRUL
Masal : Ayı İle Tilki	Numan KARTAL
Yunus Emre Üzerine Bir Makale, Bir Kitap	Fuat ÖZDEMİR
Gemerek Türküleri (3)	Mehmet Güner DEMİRAY
Konya'da Kadipaşa Olayı ve Yakılan Destanlar	Selçuk ES

SAYI: 290

KURUŞ: 250

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ